

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

Кафедра українознавства, культури та документознавства

Кваліфікаційна робота

УПРОВАДЖЕННЯ ЄДИНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ МЕРЕЖІ ДОСТУПУ
ДО АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ
(НА ПРИКЛАДІ ПРОГРАМНОГО ПРОДУКТУ ARCHIUM У
ДЕРЖАВНОМУ АРХІВІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Магістрантки 6 курсу групи 601- дФД
спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
_____ Павлинської Юлії Сергіївни

Науковий керівник
к. філ. н., доц. _____ Чередник Людмила Анатоліївна

Консультанти:

Начальник відділу зберігання
та обліку документів
ДАПО _____ Чередник Людмила Іванівна

Завідувач кафедри _____ Передерій Ірина Григоріївна

Полтава 2024

Деканові
факультету філології, психології та
педагогіки
Національного університету
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка
Анні АГЕЙЧЕВІЙ
студентки групи 601-ДФД
спеціальності 029 Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа
Павлинської Юлії Сергіївни

ЗАЯВА

Прошу затвердити тему кваліфікаційної роботи: Упровадження єдиної електронної мережі доступу до архівних документів (на прикладі програмного продукту ARCHIUM у Державному архіві Полтавської області).

Науковим керівником прошу призначити кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри українознавства, культури та документознавства Чередник Людмилу Анатоліївну.

10.03.2023

1. Завідувач кафедри

Ірина ПЕРЕДЕРІЙ

2. Керівник

Людмила ЧЕРЕДНИК

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»

Факультет філології, психології та педагогіки
Кафедра українознавства, культури та документознавства
Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри українознавства, культури та
документознавства _____ Ірина ПЕРЕДЕРІЙ

“ ____ ” _____ 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТУ**

Павлинської Юлії Сергіївни

1. Тема роботи: Упровадження єдиної електронної мережі доступу до архівних документів (на прикладі програмного продукту ARCHIUM у Державному архіві Полтавської області).

Керівник роботи : к. філол. н., доц. Чередник Людмила Анатоліївна

2. Термін подання роботи 20.12.2023 р.

3. Мета й завдання кваліфікаційної роботи: дослідити теоретичні аспекти щодо інформатизації архіву та проаналізувати процес упровадження програмного комплексу ARCHIUM в діяльність Державного архіву Полтавської області

4. Консультанти розділів:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Характеристика матеріально-технічного забезпечення Державного архіву Полтавської області	Чередник Л.І., начальник відділу зберігання та обліку документів ДАПО	02.08.2023	24.10.2023

Дата видачі завдання 04.07.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки
1	Теоретична частина	06.10.23– 20.11.23	39 %
2	Аналітична частина	21.11.23 – 30.11.23	35 %
3	Проектна частина	01.12.23 – 20.12.23	26 %
4	Виготовлення ілюстративного матеріалу та підготовка до захисту	21.12.23 – 09.01.24	100%
5	Захист роботи	23.01.2024	

Магістрант

(підпис)

Павлинська Ю.С.

Керівник роботи

(підпис)

Чередник Л. А.

АНОТАЦІЯ

Павлинська Ю.С. Упровадження єдиної електронної мережі доступу до архівних документів (на прикладі програмного продукту ARCHIUM у Державному архіві Полтавської області). Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, спеціалізація «Документознавство та інформаційна діяльність». Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджено й систематизовано зреалізований український та зарубіжний досвід інтеграції електронних інформаційних ресурсів в архівній галузі, проаналізовано наявну матеріально-технічну базу Державного архіву Полтавської області на готовність до впровадження комплексної системи інформатизації, визначено етапи та розроблено рекомендації стосовно зазначеного процесу, проаналізовано програмний комплекс ARCHIUM та ключові терміни, що стосуються впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в установах пам'яті.

Визначено історичні передумови, що посприяли трансформації установ пам'яті, формуванню та інтеграції їхніх електронних інформаційних ресурсів. Систематизовано термінологічну базу з досліджуваного питання, що дозволило визначити ієрархічні взаємозв'язки між її елементами та перенести проєкцію зазначеної системи на процес практичної інтеграції установ до ПК ARCHIUM. Відповідно до цього автором розроблено пропозиції щодо злиття електронних інформаційних ресурсів установ у консолідований інформаційний ресурс, який постає перед користувачем у вигляді архівного інформаційного продукту – «Міжархівний пошуковий портал». Установлено, що для можливості здійснення трансформаційних процесів, в державному архіві створено цифровий фонд користування документами НАФ, встановлено сервери для його зберігання та технічного захисту, здійснено низку формальних та

виробничих процедур для приєднання до єдиного електронного архівного ресурсу. Визначено поточні та спрогнозовано ймовірні виклики у процесі адміністрування та користування програмним комплексом ARCHIUM. Наведено рекомендації з ефективного вирішення фінансових, матеріально-технічних, кадрових, законодавчих питань.

Ключові слова: інформатизація архіву, електронний інформаційний ресурс, автоматизована інформаційно-пошукова система, єдиний електронний архівний ресурс, цифрова копія документа.

95 с., 2 рис., 73 джерела.

ABSTRACT

Pavlynska Yuliia. Unified electronic network implementation of access to archival documents (on the example of the ARCHIUM software product at the State Archive of the Poltava Oblast). Specialty 029 Information, library and archives, specialization "Documentation and Information Activity". National University "Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2024.

In the qualification pwork, the ukrainian and european experience of integration of digital information resources in the archival industry was studied and systemized, the existing material and technical base of the State Archives of Poltava region was analyzed for readiness of the implementation a comprehensive information system, the stages were determined and the recommendations were developed regarding the specified process, the ARCHIUM software complex and key terminology were analyzed, which are related to the implementation of information and communication technologies in the memory institutions.

The historical prerequisites that contributed to the transformation of memory institutions, the formation and integration of their electronic information resources are determined. The terminological base on the researched issue was systematized, which made it possible to determine the hierarchical relationships between its elements and transfer the projection of the specified

system to the process of practical integration of institutions into the ARCHIUM PC. In accordance with this, the author has developed proposals for merging electronic information resources of institutions into a consolidated information resource, which appears to the user in the form of an archival information product – "Interarchival Search Portal". It was established that for the possibility of transformational processes, a digital fund for the use of NAF documents was created in the state archive, servers were installed for its storage and technical protection, and a number of formal and production procedures were carried out to join a single electronic archival resource. Current and probable challenges in the process of administration and use of the ARCHIUM software complex are identified and predicted. Recommendations for effective resolution of financial, material and technical, personnel, and legislative issues are given.

Keywords: informatization of the archive, electronic information resource, automated information and search system, single electronic archive resource, digital copy of the document.

95 pp., 2 pic., 73 sources.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	
ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ.....	14
1.1. Єдиний електронний архівний ресурс: теоретичний аспект.....	14
1.2. Європейський та український досвід створення консолідованого інформаційного ресурсу архівної історико-культурної спадщини.....	26
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	38
2.1. Аналіз нормативної та матеріальної бази державного архіву.....	38
2.2. Характеристика програмного комплексу ARSIUM.....	47
РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЄДИНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ДОСТУПУ ДО АРХІВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ.....	67
3.1. Поетапне впровадження ПК ARSIUM у Державному архіві Полтавської області.....	67
3.2. Ефективне вирішення викликів у процесі адміністрування програмного комплексу ARSIUM.....	73
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
ДОДАТКИ.....	96

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДАПО – Державний архів Полтавської області

ЕІР – електронні інформаційні ресурси

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ІТ – інформаційні технології

ПК – програмний комплекс ARCHIUM

КСІ – комплексна система інформатизації

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах глобалізованого суспільства повсюдно спостерігається збільшення обсягів документованої інформації, розміщеної на різноманітних носіях. Загалом накопичення інформаційних ресурсів у пошукових мережах для подальшого використання є характерною рисою сьогодення. З огляду на ці процеси зростає актуальність використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Трендом стає формування галузевого інформаційного середовища та забезпечення віддаленого доступу до інформації завдяки застосуванню надсучасних цифрових технологій. Створення централізованих або глобальних інформаційних систем відкритого доступу стає можливим завдяки інтеграційним процесам, які є об'єктивною потребою для розвитку інформаційного суспільства в майбутньому та забезпечення його економічного розвитку.

Варто також зазначити, що безупинна інформатизація всіх сфер життя безперервно стимулює зміну характеру соціальної комунікації, які з міжособистісної площини переносяться до електронного дистанційно-інформаційного середовища. Потреба суспільства у швидкому та якісному доступі до інформації спонукає соціальні інститути до пошуку нових форм технологічного обслуговування, які б могли задовольнити користувачів. Створення електронних інформаційних ресурсів (ЕІР) архівів, музеїв, бібліотек та їх інтеграція в єдиний інформаційний простір стає головним завданням збереження та поширення історико-культурної спадщини людства в процесі розбудови глобального інформаційного простору. Тому актуальність нашого дослідження зумовлена визнаною на державному та міжнародному рівні потребою збереження та забезпечення вільного доступу до джерел історико-культурної документальної спадщини у контексті формування галузевого інформаційного середовища з перспективою інтеграції у світові інформаційні системи.

Упродовж останніх десятиліть в усьому світі ведеться робота в напрямку процесів консолідації електронних інформаційних ресурсів культурної спадщини. Над розробленням цих проєктів працювали уряди провідних країн світу, Європейський Союз, ЮНЕСКО (спеціалізована установа ООН із питань освіти, науки і культури), ІСА (Міжнародна рада архівів), ІФЛА (Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ), різноманітні наукові товариства та корпорації. Було впроваджено чимало розробок щодо їхнього методологічного та фінансового забезпечення, зокрема ці питання обговорювалися на багатьох семінарах і конференціях, створювалися спільні стратегії, розроблялися технічні основи, фінансувалася значна кількість проєктів за рахунок грантів й зовнішніх надходжень.

У контексті вирішення цих проблем вагомого значення набули наукові розробки сучасних дослідників, присвячені впровадженню технологій оцифрування документальної спадщини, організації її збереження з використанням інформаційно-пошукових систем, створенню відповідних програмних продуктів та забезпеченню стандартизації для уможливлення інтеграційних процесів.

Упровадження новітніх інформаційних технологій та інтеграцію інформаційних ресурсів всередині країни вивчали О. Гаранін, І. Довжук, Ю.Ковтанюк, Н. Коржик, Г. Липак, Л. Чередник, І. Панченко та ін.

Безпосередньо впровадженню комплексної системи ARCHIUM свої публікації присвятили Н. Залеток, І. Резнік, О. Чижова, Є. Чорноморець та ін.

Тему інтеграції української архівної системи у світовий та європейський простір розробляли Ф. Вашук, Я. Калакура, М. Палієнко та ін.

Тему правових засад реформування архівної справи у зв'язку із впровадженням інформаційних ресурсів порушували у своїх статтях Л. Левченко, Л. Попова, А. Хромов та інші.

Досліджували європейський досвід репрезентації документальних колекцій у цифровому просторі та створення інтегрованих цифрових

інформаційних ресурсів культурної спадщини Є. Куліковська, Л. Приходько, О. Рибачок, Н. Сенченкота ін.

Мета дослідження полягає у вивченні теоретичних аспектів щодо інформатизації архіву та аналізу процесу впровадження програмного комплексу ARCHIUM в діяльність Державного архіву Полтавської області.

Сформульована вище мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Дослідити й систематизувати зреалізований український та зарубіжний досвід інтеграції електронних інформаційних ресурсів в архівній галузі.
2. Проаналізувати наявну матеріально-технічну базу ДАПО з метою можливості використання новітніх інформаційних ресурсів.
3. Визначити етапи впровадження програмного комплексу ARCHIUM у діяльність державного архіву.
4. Розробити рекомендації для ефективного вирішення викликів, що постають під час інформатизації архіву ПП ARCHIUM.

Об'єктом дослідження є комплексна інформаційна система ARCHIUM.

Предметом дослідження є упровадження комплексної інформаційної системи ARCHIUM у Державний архів Полтавської області як інноваційного засобу збереження та удоступнення архівної культурної спадщини.

Під час проведення аналітико-синтетичної та практичної роботи застосовувалися такі **методи дослідження**: системного аналізу, контент-аналізу, синтез, систематизація, опис.

Теоретичні методи застосовано для виявлення стану наукового вивчення проблеми у фаховій літературі та збору необхідної інформації із досліджуваного питання. *Методом системного аналізу* визначено всі необхідні структурні елементи для упровадження програмного комплексу. Метод *контент-аналізу* став ключовим під час опису представленої на «Міжархівному пошуковому порталі» (далі – Портал) інформації. *Метод синтезу* дозволив установити зв'язність усіх елементів програмного

комплексу (далі – ПК) інформатизації, починаючи від технічного наповнення Порталу контентом, закінчуючи його інтерфейсом та його можливостями для користувача. Взаємозумовлені зв'язки ієрархічного характеру, що існують між елементами та етапами процесу інформатизації архівної установи, було визначено завдяки методу *систематизації*. Безпосередня практична участь у приєднанні установи до програмного продукту відбулася за реалізації *емпіричного методу*, що уможливило здійснити детальний опис зазначеного процесу.

Матеріалом дослідження є нормативно-правові акти, що регламентують роботу архівної установи та визначають пріоритетні напрямки діяльності, матеріально-технічна база державного архіву, ПК ARCHIUM.

Наукова новизна полягає у вивченні й узагальненні передового досвіду інформатизації державного архіву, що здійснюється під час процесу впровадження нових сучасних інформаційних продуктів.

Практичне значення результатів дослідження полягає у комплексній систематизації інформації щодо впровадження ПК ARCHIUM, яку можливо буде використати як методичні вказівки іншими установами, що планують здійснити приєднання до зазначеного програмного продукту.

Апробація роботи. Основні положення кваліфікаційної роботи були представлені на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи» (м. Полтава, 23 листопада 2023 р.) та опубліковані у вигляді статті:

Павлинська Юлія. Упровадження єдиного інформаційного онлайн-ресурсу в архівній галузі України. Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи : матеріали VIII Міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 23 листопада 2023 р. / редкол. : І. Г. Передерій, О. Є. Гомотюк та ін. Полтава, 2023. С. 197 – 202.

Структура роботи зумовлена метою та завданням дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (73 позиції) та додатків. Загальний обсяг роботи – 95 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ

1.1. Єдиний електронний архівний ресурс: теоретичний аспект

В умовах розвитку сучасного суспільства інформація набуває нових смислів і за своєю значущістю випереджає матеріальні та енергетичні ресурси, оскільки у періоди активних трансформацій постає в центрі викликів сьогочасся як перспективний чинник суспільного розвитку.

Надзвичайно інтенсивно зростає роль та інтерес до використання електронних ресурсів, створених на основі документів. Йдеться, насамперед, про національні архівні фонди, які зберігаються у відповідних установах. З-поміж них: цифрові копії документів державних органів, творчих спілок, громадських об'єднань, матеріали особового походження, кінофотофонодокументи. Найпопулярнішими видами електронних ресурсів стали електронні книги та журнали, оцифровані автореферати, дисертації, довідкові, реферативні та бібліографічні бази даних, електронні аудіовізуальні ресурси, статистична інформація, соціальні мережі.

Саме тому «нині особливої актуальності набуває формування стратегії переходу від пасивного нагромадження інформаційних ресурсів до перетворення їх в цілісну і доступну для користування з урахуванням найперспективніших трендів інформаційних технологій ефективну систему знань» [45, с. 79].

Системна раціоналізація використання масивів інформації потребує збільшення обсягів їхньої аналітичної обробки та створення інтелектуальних продуктів із залученням спеціальних комп'ютерних програм. Це впливає на трансформацію архівних установ і перетворення їх «на соціальні інституції, які орієнтують свою діяльність на удосупнення інформаційних ресурсів історичної спадщини для користувачів» [25, с. 70]. Як наслідок, формується новий статус архівних установ як суб'єктів інформаційних процесів.

Оскільки значну частину інформаційних ресурсів становлять документи, що зберігаються в установах пам'яті, процесів трансформації уникнути просто неможливо.

На сучасному етапі розвитку, дедалі більше набуваючи ознак цілісної інформаційної системи, архіви потрактовують власні інформаційні ресурси як «організаційно впорядковані набори ретроспективних документів у традиційній та електронній формі, основною функцією яких є зберігання, пошук і розкриття інформації» [14, с. 1]. Посередницька функція між творцями та споживачами історико-культурної документної інформації набуває якісно нового семантичного значення, адже в контексті інформатизації суспільства інституції пам'яті потребують використання новітніх технологій» [30, с. 56]. Саме це зумовлює організацію та впровадження єдиних систем удоступнення до різноманітних даних в архівах, а також бібліотеках, музеях, інформаційних центрах.

Саме репрезентація архівних інформаційних ресурсів у мережі Інтернет характеризує діяльність архівів у контексті розвитку відкритого інформаційного суспільства. Інтеграція цих ресурсів усередині країни та на міжнародному рівні зумовлює подальший розвиток процесів інформатизації суспільства, що можлива за рахунок цифровізації культурної спадщини та реалізується у тісній міждисциплінарній взаємодії спеціальних археографічних, бібліографічних, джерелознавчих та методик ІТ (інформаційні технології), що описують та здійснюють репрезентацію документальних джерел музеїв, бібліотек та архівів. Відомо, що «основним напрямом процесу створення інтегрованих цифрових ресурсів, як на міжнародному так і на національному рівнях, є стандартизація всіх процесів описування (каталогізація), оцифрування, забезпечення збереженості й організації доступу до документної інформації» [52, с.3].

У 80-х роках минулого століття сформувалися передумови до інтеграції документальних ресурсів у базах даних національних установ пам'яті, що почали розвиватися завдяки новим ІТ та становленню Глобальної мережі.

Тоді також почали виникати «різні види програмного забезпечення, створюватися національні проєкти баз даних та відбувалися перші спроби уніфікації описування та каталогізації джерел» [52, с. 14]. Розпочате на рубежі 1980-1990-х роках оцифрування документної спадщини країнами Європейського Союзу спочатку призначалося для розроблення мультимедійних продуктів, досить швидко набуло статусу самостійного наукомісткого процесу, орієнтованого на забезпечення доступності користувачів до архівних документів. Відтак цифрові копії документів опинилися у центрі нових технологічних досліджень та відповідних розробок, засвідчивши цим перехід галузі до інноваційних процесів.

Варто наголосити, що значуща роль у вирішенні зазначених процесів належить ЮНЕСКО, Раді Європи, головним інституціям Європейського Союзу (ЄС). Їхні ініціативи закріплені документально та ґрунтуються на багатогранній практиці міжнародного співробітництва, торкаються аспектів правового захисту культурної спадщини, зокрема «у цифровій формі та інтеграції діяльності установ пам'яті, які зберігають і продукують об'єкти сучасної цифрової культури, і у такий спосіб визначають характер культурної політики на регіональному та міжнародному рівнях» [45, с. 68].

На думку науковців і практиків, помітним рубежем, з якого починається особлива увага до створення перших інформаційних баз даних культурної спадщини, стала «Декларація Всесвітньої конференції з політики в сфері культури в Мехіко (1982 р.) та визнання 41-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН в грудні 1986 р. Всесвітнього десятиліття розвитку культури (1988–1997 рр.) з особливою акцентацією на необхідності створення ресурсів культурної спадщини» [52, с. 9]. Цей процес бере початок з моменту затвердження програми реєстрації документальної спадщини «Пам'ять світу» (1992), спрямованої на розвиток інтегрованих цифрових ресурсів документальної історико-культурної спадщини, результатом якої стало створення перших національних цифрових бібліотек. Лідерами цього процесу стали США, Канада та Австралія, які його розпочали, оголосивши

політику мультикультуралізму. За ними йдуть Велика Британія, Японія, Чехія, Фінляндія тощо. Загалом цей процес продовжувався до кінця 1990-х років – початку ХХІ ст., тобто, до моменту накопичення досвіду формування й підготовки національних та відомчих цифрових ресурсів документальної спадщини.

Розроблені ЄС стратегії у сфері культури, вплинули на формування інтегрованих ресурсів в Європі. Основна робота з питань координації діяльності розгорнулася в декількох напрямках, потребувала врахування національних стратегій, залучення значної кількості фахових кадрів різних країн, що об'єднувалися в комітети, робочі групи, отримували спільне фінансування Європейським Комітетом за сприяння ЮНЕСКО, МРА та ІФЛА, а також через фінансування країн, що брали участь у цих процесах, коштів урядів та меценатів (за період другого десятиліття ХХІ століття загальний обсяг фінансування досяг близько 100 млрд. євро).

На цьому етапі постала необхідність окреслити чіткі принципи європейської культурної ідентичності та пояснити значущість цих соціальних аспектів для розвитку науки, суспільства, формування колективної пам'яті Європи. Пріоритетом стало розроблення загальної політики оцифрування документальних пам'яток та акцент на історико-культурній спадщині загалом і документальній спадщині зокрема. Зазначені виклики знайшли вирішення у реалізації низки проєктів, з-поміж яких слід назвати такі, до прикладу, як «масштабний проєкт Europeana (Європейська цифрова бібліотека чи «Електронна Александрійська бібліотека»), що зреалізовувався в межах розробки ЄС стратегії науково-технічного розвитку Європи від 2000 до 2020 року» [52, с.15]. У ньому взяли участь багато національних та міжнародних організацій.

Крім того, головну ідею створення та впровадження електронних архівів на світовому рівні зафіксовано у «Хартії про збереження цифрової спадщини» (2003 р., ХХХІІ Генеральна конференція ЮНЕСКО), у якій зазначено, що цифрова спадщина – «це унікальна скарбниця інформації про

суспільство, створена як в електронному форматі, так і на основі конверсії наявних ресурсів на аналогових носіях» [24, с. 4].

Із упровадження інноваційних інформаційних технологій оновлюється і термінологічна база на позначення нових термінів, що виникають. Деякі з них ми будемо розглядати у своїй роботі, а саме: «цифровий документ», «електронний ресурс», «інформаційний ресурс», «архівний інформаційний ресурс», «електронний інформаційний ресурс», «інтеграція» (у контексті ІТ), «інтегрований ресурс цифрової спадщини», «автоматизована інформаційно-пошукова система», «архівні інформаційні продукти» та інші. Коротко схарактеризуємо їх, хоча і зазначимо, що єдиного тлумачення їх дотепер не існує.

Так, у законодавчих актах, у відкритих джерелах, зокрема й у наукових дослідженнях українських вчених, знаходимо тлумачення терміну «цифровий документ». До прикладу, науковець О. Рибачок у своїй дисертації використовує цей термін переважно для тих джерел, які «не мають паперових аналогів, але існують в електронному вигляді» [52, с. 10].

У середовищі науковців розглядаються і такі терміни, як, наприклад, «електронний документ». Більшість із них суголосні у тому, що електронним є такий документ, оригінал якого первинно створений у електронному форматі [13, с. 49]. При дотриманні саме цих формулювань у тлумаченні зазначені терміни будемо вважати тотожними.

Різна термінологія вживається на позначення поняття «*оцифрований документ*». Спільнота українських архівістів потрактовує його, як «документ отриманий у результаті конверсії паперових та інших аналогових документів у цифрову форму» [30, с. 53]. Л. Божук у контексті цього тлумачення послуговується формулюванням «*цифрове зображення документа*», подібне використовує й Г. Боряк, а саме – «*зображення оцифрованих документів*». О. Рибачок на позначення цифрового зображення документа використовує описову конструкцію таку, як «*переведений в цифровий формат матеріал*» [52, с.11].

Для розрізнення зазначених термінів учені також послуговуються іноземною термінологією: «створені в електронній формі документи – *«born-digital records»*», оцифровані традиційні документи – *«digitized records»*» [29, с. 38]. Варто зазначити, щодо терміна *«digitized records»* в іноземних джерелах знаходимо синонімічні поняття, зокрема, у визначенні процесу *оцифрування* – «це процес перетворення фізичних записів у цифровий формат» [72]. Останній термін також називають цифровим зображенням, сканованим або оцифрованим.

Цей процес може стосуватися «перетворення текстових документів, фотографій, карт, мікрофільмів, аналогового звуку, відео чи фільмів у цифрові формати» [54, с.3]. Тому вважаємо доречним послуговуватися такими поняттями, як: цифрове зображення документа, сканована копія документа, оцифрований документ.

Досить уніфіковане визначення поняття «електронний ресурс» подає більшість вітчизняних інформаційних джерел. *Електронні ресурси* – це «інформаційні ресурси, що керуються комп'ютером», зокрема і ті, які «вимагають використання периферійного пристрою, підключеного до комп'ютера» [28]. Відомо, що електронними ресурсами є «електронні дані (інформація у вигляді чисел, букв, символів або їх комбінацій), електронні програми (набори операторів або підпрограм, що забезпечують виконання певних завдань, включаючи обробку даних) або об'єднання цих видів в одному ресурсі» [28].

У процесі комунікації архівних установ та користувачів електронні ресурси мають певну перевагу в порівнянні з традиційними, а саме:

- 1) вплив на формування позитивного іміджу установи;
- 2) можливість доступу до інформації для користувачів реалізується у форматі «24/7» з будь-якої точки світу;
- 3) перспектива оперативно впливати на контент (змінювати, оновлювати, тощо);
- 4) можливість отримати зворотній зв'язок від користувачів;

- 5) шанс працювати із значними масивами інформації;
- 6) наявність умов для здійснення оперативного пошуку необхідних даних у великих масивах інформації;
- 7) можливість отримати доступ до інших форматів одиниць зберігання (мультимедіа);
- 8) тематична чи галузева спрямованість інформації, що допомагає швидше знайти цільову аудиторію тощо [13, с.72].

«Українська бібліотечна енциклопедія» подає досить вичерпне тлумачення поняття *«інформаційний ресурс»*, вбачаючи у ньому «систематизовані зібрання документів, їхніх масивів в *інформаційних системах* (бібліотеках, архівах, банках даних, депозитаріях, музеях тощо)», зафіксованих на паперових чи інших носіях інформації і «призначені для забезпечення інформаційних потреб користувачів інформації у визначеній сфері діяльності» [28]. З двох останніх визначень очевидно, що ширшим поняттям є інформаційний ресурс, яке й містить електронні (віртуальні) ресурси.

Відповідно до тенденційних та пріоритетних напрямків діяльності Державної архівної служби України (далі Укрдержархів) *архівний інформаційний ресурс* тлумачиться як «сукупність ретроспективної (відтермінованої у часі) інформації, зафіксованої на матеріальних носіях, у вигляді архівних фондів, архівованих баз і банків даних, кадастрів, реєстрів, вебсайтів, вебсторінок, інших вебресурсів, зібраних, систематизованих і збережених в архівах, до яких створено архівну інформаційну (автоматизовану) систему» [6]. На нашу думку, варто зазначити, що «архівний інформаційний ресурс» є поняттям вузьчим за «інформаційний ресурс», оскільки вказує на галузеву чи функційну приналежність даних. Водночас обидва терміни можуть мати характер електронного інформаційного ресурсу.

Автори Закону України «Про Національну програму інформатизації» тлумачать *електронні інформаційні ресурси* (EIP) як «систематизовані

відомості і дані, створені, оброблені та збережені в електронній формі за допомогою технічних засобів та/або програмних продуктів» [1].

Упорядники видання «Бібліографічний опис електронних ресурсів: Методичні рекомендації» Д.Ткаченко та О. Цокало подають таке визначення терміна *EIP* як інформаційний ресурс, який «зберігається в електронному чи комп'ютеризованому форматі» та може бути досягнутий, «знайдений і перетворений засобами електронної або іншої електронної технології обробки даних» [13, с. 18]. Необхідно підкреслити, що під час їх створення чи передачі за допомогою мережі Інтернет, їх називають «*вебресурсами*» [13,с. 18]. Крім того, ці ж дослідники зазначають, що розвиток комп'ютерних програм на початку 90-х рр. сприяв еволюції статичних вебсайтів у мережеві ПК документування й обміну інформацією. Відтак з'явилося поняття «*типовий глобальний електронний інформаційний ресурс*», під яким розуміють такий вебресурс, «у який вбудовано інтуїтивно зрозумілий інтерфейс до програмних інструментів», за допомогою якого можна «документувати інформацію і розміщувати її в цьому ресурсі для власного користування або публічного доступу до неї» [13, с. 77].

Г. Колоскова виокремлює більш вузке поняття за *EIP* – «*мережеві інформаційні ресурси*». Науковець називає їх теж інтернет-ресурсами, що зберігаються в Світовій павутині і доступні через телекомунікаційні мережі.

Дослідники суголосні у тому, що мережеві ресурси можна розподілити на декілька типів, а саме:

- 1) повнотекстові видання, як аналоги традиційних публікацій, що існують тільки в електронному середовищі;
- 2) бібліографічні, фактографічні та повнотекстові бази даних – електронні ресурси, що «мають пошукові засоби»;
- 3) програмні продукти – усі вони можуть бути подані як «на переносних носіях, так і в мережі» [35].

Зауважимо, що ефективна робота інформаційних ресурсів мережі забезпечує виконання таких основних функцій, як: розміщення, архівне зберігання, доступ та адміністрування цифрових копій документів.

З-поміж деяких згаданих понять устанавимо ієрархічні вза'ємозумовлені зв'язки. Так, першим узагальнюючим терміном є «інформаційний ресурс», далі виокремлюється його вид – «архівний інформаційний ресурс», що, насамперед, може бути «електронним інформаційним ресурсом», останній, зазвичай, має підвид – «мережевий інформаційний ресурс».

Безумовно, що з огляду на чинні правові норми, документальна спадщина архівів є суспільним надбанням, хоча її переважна кількість не підпадає під авторське право, що значно спрощує процеси створення масивів електронних інформаційних ресурсів та їх інтеграцію. Адже саме у відкритому доступі до культурної спадщини, її збереженні та обміні й полягає стратегія створення міжнародного інтегрованого електронного інформаційного ресурсу.

Під терміном «інтеграція» розуміємо об'єднання інформаційних ресурсів, із метою надання їм нової функціональності. Учені виокремлюють зовнішню та внутрішню інтеграцію. Так, внутрішня «передбачає об'єднання різних корпоративних застосувань в одній організації, зовнішня – об'єднання інформаційних систем різних організацій» [47, с. 111]. Наше дослідження стосується саме останнього.

Згадуваний вище дослідник О.Рибачок, термін «інтегрований ресурс цифрової спадщини» розглядає «як систему документальної спадщини, що складається з різних за походженням видів документів» [51, с. 48], які зберігаються в установах національної пам'яті.

Д. Ткаченко та О. Цокало дають дещо інше визначення цього поняття, а саме: *інтегровані ресурси* – це «ресурси віддаленого доступу, які оновлюються, тобто до їх основного вмісту робляться зміни або додавання, що не є окремими частинами, а інтегруються до основного вмісту» [13, с. 6].

Дехто з дослідників, зокрема Г. Липак та Н. Кунанець, замість «інтегрований» послуговувалися терміном «консолідований інформаційний ресурс» установ пам'яті й визначають його як сучасну соціокомунікаційну систему та свого роду інформаційну фабрику, яка «на базі власних та залучених ззовні інформаційних ресурсів формує широкий спектр актуальних консолідованих інформаційних сервісів та інформаційних продуктів, надає комплекс інформаційних послуг різноманітним категоріям користувачів» [40, с. 11].

Значна кількість іноземних джерел послуговується поняттям «агрегатор», запозичивши його як аналогію визначення терміна з банківської системи, а згодом – зі сфери ІТ. Відомо, що у банківській системі *агрегатором* називають «торговий онлайн-майданчик, який встановлює домовленості з багатьма постачальниками товарів й послуг» [41]. *Сайт-агрегатор* – спеціалізований ресурс, на якому «збираються та сортуються дані з певної тематики» [48] (ІТ сфера). На сайті Укрдержархіву знаходимо досить влучне формулювання, що вживається стосовно «Архівного порталу Європи», а саме – *єдиний електронний архівний ресурс* [8].

У власному дисертаційному дослідженні Г. Липак аналізує поняття та зміст консолідації як «процесу зміцнення, об'єднання, інтеграції, згуртування чого-небудь» [40, с.10]. Крім того, дослідниця виокремлює, так званий, «методологічний вид логічної (федеративної) консолідації», що «передбачає наявність фізично розподіленої інформації, яка з погляду користувача знаходиться в єдиному сховищі, що має загальний каталог і однаковий доступ до неї» [40, с. 11].

Г. Липак також зазначає, що основними складниками консолідованого інформаційного ресурсу будь-якої галузі є «база інформаційних даних заданої предметної області та автоматизована інформаційно-пошукова система, що взаємодіє з нею» [40, с. 154]. Під базою даних розуміють набір логічно взаємопов'язаних впорядкованих даних, що використовуються разом та призначені для задоволення інформаційних потреб користувачів.

Головним завданням є збереження масивів інформації та надання прикладним програмам чи користувачам доступу до них.

Інформаційні ресурси, над якими здійснюють процес інтеграції, або вже завершили їх об'єднання, називатимемо *локальними ресурсами*, послуговуючись тлумаченням поняття локальний – «той, що не виходить за деякі межі, властивий якійсь місцевості, середовищу (наприклад, місцевий)» [9].

Головно наявність бази даних передбачає можливість подальшої автоматизації електронного інформаційного ресурсу, тому у цьому контексті йдеться мова про застосування *автоматизованої інформаційно-пошукової системи*, тобто, комплексу «апаратно-програмних засобів для збирання, передавання й опрацювання інформації, що у взаємодії із відповідними базами даних бере участь у створенні інформаційних продуктів» [40, с. 155]. Такі системи використовуються під час роботи із значними обсягами інформації, що презентовані в електронній формі.

Отже, до структури консолідованого інформаційного ресурсу входить автоматизована інформаційно-пошукова система, що взаємодіє з базою інформаційних даних.

Видимою вершиною для користувача у цій системі постають архівні *інформаційні продукти* – «інформаційні ресурси усіх видів, програмні продукти, бази й банки даних та інша інформація» [13, с. 55], призначені для задоволення інформаційних потреб користувачів.

Задля наочної демонстрації ієрархії деяких згаданих вище основних концептуальних елементів, які використовуються в процесі інтеграції електронних інформаційних ресурсів з метою створення архівного інформаційного продукту, розроблено схематичне зображення, на яке ми будемо посилатися під час проведення нашого дослідження (див. Рис.1). Зображення демонструє, що із архівних інформаційних ресурсів установи саме електронні інформаційні ресурси відбираються для інтеграції в єдиний електронний архівний ресурс (консолідований інформаційний ресурс).

Установа, що здійснила інтеграцію у вебпросторі, отримує статус локального ресурсу, а кінцевим результатом стає архівний інформаційний продукт.

Рис.1 – Архівний інформаційний продукт

Створено автором

Варто зазначити, що з метою покращення нормативних процедур інтеграції цифрових ресурсів, у діяльності ЮНЕСКО розглядався важливий аспект *інтероперабельності* – «експлуатаційної сумісності програмного забезпечення і контенту, оптимізації стандартів у сфері цифрової культурної спадщини» [40, с. 119], що забезпечило гармонійне поєднанням нормотворчості та здійснення системних практичних заходів щодо її збереження, охорони, доступу, актуалізації та дослідження.

Новітні технології зреалізували умови адаптації до надбань історико-культурної спадщини, але створили багато економічних і технічних проблем, пов'язаних з різними аспектами діяльності. Насамперед очевидними стали розбіжності між темпами накопичення цифрової інформації та темпами морального старіння технічного обладнання і програмного забезпечення. Спільні зусилля міжнародної спільноти було спрямовано на вирішення значущих викликів розвитку інформаційного суспільства, з-поміж них:

«скорочення умовної відстані у використанні новітніх технологій», з огляду на які окремі групи населення і цілі країни позбавлені переваг у доступі до інформації; «гарантувати поширення інформації та знань і забезпечити вільний доступ до них»; досягти міжнародної згоди та зміцнити міжнародне співробітництво щодо необхідності розроблення нових норм і принципів діяльності» [45, с. 81].

Отже, саме прогресивний розвиток сучасного суспільства спровокував виникнення інформаційних ресурсів, що за своєю значущістю конкурують з матеріальними та енергетичними. Належно, що стрімке нагромадження інформації потребує засобів для її системного упорядкування та забезпечення якісного й оперативного доступу до цих масивів.

З огляду на це, під впливом цих процесів трансформації зазнають усі соціальні інститути, й архівна галузь зокрема. Установи пам'яті як посередники між архівними документами та користувачами, упроваджують нові технологічні засоби репрезентації архівної інформації у вигляді єдиних систем доступу. Подібний передовий досвід належить міжнародним об'єднанням та країнам, зокрема таким, як: ООН, ЮНЕСКО, МРА, ІФЛА, ЄС, США, Велика Британія, Фінляндія та ін.

Новації торкаються багатьох сфер. Архівісти зіштовхуються з новими викликами інтеперабельності технологій, економічного розриву окремих груп населення та цілих країн, забезпечення вільного доступу до історико-культурної документної спадщини.

1.2. Європейський та український досвід створення консолідованого інформаційного ресурсу архівної історико-культурної спадщини

З-поміж лідерів у створенні інтегрованих електронних ресурсів установ пам'яті як на національному, так і на міжнародному рівні відзначаємо країни Європи. Цьому сприяло прийняття «Стратегії науково-технічного розвитку

Європи на період з 2000 по 2010 роки». Особливе місце було відведено положенням цифровізації, що були розглянуті на засіданні Європейської комісії 2000 р. (Лісабон).

У 2003 році на XXXII Генеральній конференції ЮНЕСКО, де було заявлено про стратегічну перевагу впровадження та використання документів на цифрових носіях, було прийнято ще один важливий документ – «Хартію про збереження цифрової спадщини». Цей документ став провідним щодо проблеми створення цифрового ресурсу культурної спадщини. З метою успішного вирішення проблеми за фінансування ЄС було вирішено розробити стандарти, концепції, формати, різноманітні проекти для гармонізації програмного забезпечення. Було створено навчальну програму для узгодження існуючого програмного забезпечення з новими технологіями цифрового суспільства.

Згодом світовій спільноті було презентовано новостворені міжнародні цифрові ресурси історичної та культурної спадщини. До них увійшли такі архівні ресурси, як, до прикладу: «Архіви Канади»; «Німецький портал бібліотек, архівів, музеїв» (Digitale Bibliothek / DDL); «Національні архіви Франції» (Archives nationales); Archives Portal Europe; «Електронна спадщина Литви» (E-Paveldas) та ін. Крім того, упродовж декількох років активно створювалися наукові електронні ресурси наукових установ, національних бібліотек, музеїв, архівів та університетів, які згодом стали джерелами для створення єдиних вебпорталів.

Варто зазначити, що у започатковані інтегративні проекти активно впроваджуються спеціальні програми, що покликані: організувати мережеву співпрацю міністерств культури країн Європи для координації національних програм з цифровізації культурної спадщини; розробляти стандарти, рекомендації, методики, метадані для довготривалого збереження та доступу до цифрових ресурсів, інтеграції даних та захисту прав інтелектуальної власності; сприяти вирішенню фінансових питань тощо.

З-поміж програм ЄС культурного спрямування, що передбачали надання на конкурсних засадах грантової підтримки, слід назвати такі, як, наприклад, «Леонардо», «Рафаель», «Медіа», «Культура 2000» та інші [45, с. 82].

До більш масштабних ініціатив, націлених на збереження європейської культурної спадщини, можна віднести проєкт «Європа-2020: стратегія розумного, стійкого й всеосяжного зростання». У межах виконання цієї програми було розроблено та опубліковано «Рекомендації з оцифрування, онлайнного доступу до культурних цінностей і збереження цифрової спадщини» [40, с. 74], у яких окреслено низку завдань щодо розробки національних стратегій збереження цифрових ресурсів та доступу до них з урахуванням дотримання чинного законодавства кожної країни.

Безумовно, кожна з цих програм діяла у межах певного хронологічного періоду, значного обсягу фінансування, мала свою стратегічну мету, визначені основні напрями досліджень і охоплювала певну кількість проєктів. Загалом, на думку дослідників і практиків, такі «рамкові програми мають важливе значення для координації комплексних досліджень у сфері культури, науки, інформаційних технологій за актуальною тематикою» [45, с. 87].

Розглянемо детальніше провідні європейські інформаційні портали, що інтегрують культурну спадщину із різноманітних установ соціальної пам'яті, констатують наявність відповідної ІТ бази для поглиблення співпраці між бібліотеками, архівами та музеями на різних рівнях та користуються високим попитом серед користувачів.

«Архівний портал Європи» (Archives portal Europe)

(<https://www.archivesportaleurope.net/>)

«Архівний портал Європи» – це єдиний електронний архівний ресурс, «транснаціональний архівний агрегатор» [54, с. 10], що розробляється та керується фундацією «Архівний портал Європи», діяльність якої спрямована на оприлюднення в межах єдиного проєкту колекції архівних документів з

історії Європейських держав та на підтримку відповідного електронного ресурсу.

Ініціатором створення єдиного електронного архівного ресурсу «Архівний портал Європи» стала Європейська рада національних архівів (EBNA), рішення якої було підтримано ЄС. Метою проєкту є: публікація оцифрованих архівних документів з історії держав-членів ЄС на єдиній, загальній платформі, що значно покращує вільний доступ користувачів до архівної інформації.

Сьогодні учасниками проєкту є національні архіви та державні архівні служби держав-членів ЄС. Портал об'єднує описові записи понад 30 країн, більше ніж 20-ма мовами (5-ма різними алфавітами) з великої кількості інституцій: національні, громадські, парафіяльні, корпоративні, приватні архіви та архіви університетів. Організаторами активно ведеться робота щодо залучення до порталу різних спільнот: установ як джерел інформації, професійних архівістів, дослідників, користувачів та інших. Для цього на своїх сторінках електронного ресурсу фундація оприлюднює детальні відомості для постачальників контенту (програмне забезпечення, стандарти, особливості підготовки даних) та всі інші функційні інструменти для користувачів (довідка, блог, інформаційний бюлетень, представлення команди та концепції проєкту, корисні посилання, можливості розширеного пошуку та інше) (див. Додаток А).

Зазначимо, що «Архівний портал Європи» є стратегічним партнером порталу «Europeana». Обидві фундації вже сьогодні об'єднали свої зусилля і працюють над створенням спільного цифрового банку даних, що міститиме детальну інформацію щодо культурної спадщини Європи.

Зараз портал містить інформацію про понад 7 тис. архівних установ, більше тисячі з яких активно доповнюються матеріалами, має понад 280 млн. архівних одиниць опису. Крім того, для безпосереднього перегляду цифрових зображень користувачі можуть переходити за посиланнями на власні Інтернет-ресурси установ пам'яті, що об'єднали електронні ресурси.

Зазначений онлайн-шлюз постійно розширюється, постійно наповнюється новими матеріалами, відкритими для дослідження.

Прикметно, що 2020 року Укрдержархів став повноправним учасником проєкту «Архівний портал Європи». Голова Укрдержархіву Анатолій Хромов та Голова правління фундації «Архівний портал Європи» Аріян Агема (Arjan Agema) в дистанційному режимі підписали договір про обмін метаданими. На сьогоднішній день Україна представлена на «Архівному порталі Європи» колекцією «Архіви визвольного руху» Галузевого державного архіву СБУ. Користувачі, які бажають ознайомитися з цією колекцією, можуть здійснити перехід на вебсайт Цифрового архіву українського визвольного руху [61].

З-поміж національних європейських проєктів, «покликаних об'єднати інформаційні ресурси культурної спадщини своїх держав, успішно реалізуючи функції зберігання, розподілу та концентрації в єдиній точці доступу до культурних цінностей» [40, с.90], на нашу думку, увагу необхідно приділити національним інформаційним порталам Німеччини, Великобританії, Франції, Литви. Коротко схарактеризуємо ці інституції.

«Архіви Канади» (Archives Canada)

(<https://archivescanada.ca/>)

«Архіви Канади» – національний портал документальної спадщини Канади, що є спільною ініціативою Ради архівів Канади, провінційних і територіальних архівних мереж, та Бібліотеки та архіву Канади (Library and Archives Canada, LAC). Уся архівна інформація та посилання надаються саме її ініціаторами.

Портал має на меті надати канадській громадськості кращий доступ до документальної спадщини, що зберігається в архівах країни.

Завдяки цій національній базі даних сотні окремих архівних установ по всій країні (у фондах яких є документальні записи, карти, фотографії, звукозаписи, відео тощо) регулярно створюють описи власних фондів і роблять їх доступними для порталу. У роботі над зазначеною національною архівною базою даних Рада архівів Канади зазначила: «Як спільнота, ми

ставимо перед собою завдання знайти нові та інноваційні способи обслуговування канадців через нашу мережу установ та організацій» [59].

20 жовтня 2001 року Рада архівів Канади запустила «Канадську архівну інформаційну мережу» – електронну ініціативу, призначену для забезпечення онлайн доступу до фондів понад 800 архівних установ по всій країні (спочатку була відома як CAIN). Робота порталу покликана виконувати низку важливих функцій, а саме: полегшити доступ до документальної спадщини Канади шляхом розробки та підтримки національних стандартів і механізмів співпраці; у співробітництві з партнерами «покращити видимість канадської архівної спільноти в усіх сферах суспільства та інших секторах спадщини»; надати користувачам доступ до описів архівних матеріалів, знаходити цифрові зображення, «відвідувати віртуальні виставки», переглядати інформацію про архіви в кожній провінції [73]. Інтерфейс порталу уможливорює здійснити пошук за фондами та описами (1039 результатів з цифровими об'єктами), архівними установами (перелік назв музеїв, галерей, архівів, бібліотек), геолокаціями (перелік географічних назв у алфавітному порядку), персоналіями, графічними зображеннями, мовою документа та його автором, темою, рівнем опису, типом носія (текст, зображення, аудіо запис, відеозапис, інше). Як і більшість подібних порталів, Archives Canada має особистий кабінет користувача.

«Національні архіви Франції» (Archives nationales)

(<https://www.archives-nationales.culture.gouv.fr>)

та програма VITAM у межах проєкту ADAMANT

«Національні архіви Франції» – центральний архівний заклад Франції. Із 2015 по 2021 рр. архів зреалізовував проєкт ADAMANT (Accès et Diffusion des Archives et des Métadonnées des Archives Nationales dans le Temps /Управління архівними документами та їх метаданими в Національному архіві Франції у часі). Завданням проєкту було: трансформувати методи управління електронними архівними документами; інтегрувати програмні інструменти, розроблені в межах програми VITAM (Values Intangible

Transmitted to the Archive for Memory / Нематеріальні цінності, передані до архіву для збереження пам'яті); навчити співробітників. У 2018 р. нову платформу було запущено за підтримки Міністерства культури Франції. Контент ADAMANT отримав статус відкритих даних.

Здійснити перегляд електронних архівних ресурсів на офіційному сайті Національного архіву користувачі можуть через Віртуальну інвентарну кімнату (фр. La Salle des inventaires virtuelle, SIV). У ній репрезентовано понад 24 тис. описів фондів (колекцій) та 14 тис. документів, які визначають суб'єкти (організації, особи), що є фондоутворювачами архівів. SIV постійно поповнюється новими описами архівних фондів. Користувачі також можуть «ознайомитися з інформацією, що стосується оцифрованих документів» [60]. Відтак, електронна база даних «представляє документи, що охоплюють період із 1500 до 2015 рр.» [37, с.134-135].

«Німецький портал бібліотек, архівів, музеїв»

(Bibliotheken, Archives, Museums/ BAM)

Піонером серед порталів, що містять інформацію щодо культури в німецькомовних країнах, став BAM. Портал позиціонував себе як єдину точку доступу до історико-культурної спадщини Німеччини. Упродовж тривалого періоду німецькими науковцями здійснювалася робота над «об'єднанням метаданих об'єктів, розташованих в онлайн-базах даних учасників проекту, які до 2008 року включно надали 41 млн. наборів даних» [89, с. 258]. Метадані усіх об'єктів було представлено із зазначенням формату зберігання та наявності електронної копії. Користувачі мали можливість здійснювати повнотекстовий пошук. Відомо, що у 2015 році портал увійшов до «порталу Deutsche Digitale Bibliothek (Цифрова бібліотека Німеччини) (DDL)» [40, с. 91].

«Цифрова бібліотека Німеччини» (DeutscheDigitaleBibliothek/DDL)

(<http://www.deutsche-digitale-bibliothek.de>)

«Цифрова бібліотека Німеччини» – національний німецький культурний портал, що має на меті поєднати електронні ресурси німецьких

культурних і наукових установ, зокрема таких, як: архіви, музеї, бібліотеки, медіабібліотеки, університети й інші. Загалом у його наповненні взяло участь понад 2 тис. установ. Проєкт стартував 2007 р. у тестовому режимі, портал запрацював у 2012 р. На вебсайті є гіперпосилання на чотири субпортали нижчого рівня. Розглянемо їх далі.

Так, «**Архівний портал-Д**» пропонує комплексний пошук архівів та архівних матеріалів, інформацію про архіви з усієї Німеччини. На ньому представлені фонди та архівні матеріали близько 270-ти партнерських архівів, зокрема й оцифровані матеріали. На порталі ведеться рубрика новин за відповідною темою, публікуються «віртуальні виставки, інформація про колекції та оновлення з гіперпосиланнями на субагрегаторів», також представлено достатнє розміття «відомостей про портал, його діяльність та норми права, якими регламентується» [62].

Ще один портал присвячений періоду Німецької імперії, що розміщує колекції, пов'язані з колишніми німецькими колоніями. На ресурсі презентовано 6 645 об'єктів, з-поміж яких цифрові копії документів та зображення оцифрованих предметів минувшини. «**Німецький газетний портал**» надає вільний доступ до оцифрованих історичних газет німецьких культурних і наукових установ, об'єднує газетні фонди та колекції та робить їхвидимими та доступними в Інтернеті безкоштовно. Користувачі «можуть отримати доступ до газетного вмісту за допомогою повнотекстового пошуку або знайти газети за назвою, місцем видання чи датою видання» [65].

Четвертий портал – **DDBpro (Das Portal für Datenpartner)** – «Портал для партнерів по роботі з даними», на якому розміщено всю необхідну інформацію для потенційних субагрегаторів, зокрема й технічні та правові вимоги стосовно інтеграції у ресурс.

Назвемо деякі з них: партнер із обробки даних має бути зареєстрований у Німецькій цифровій бібліотеці; метадані повинні бути надані партнером із обробки даних в одному з форматів доставки, прийнятих Німецькою цифровою бібліотекою, а саме: METS/MODS, MARCXML, DDB-

LIDO, EAD(DDB), Dublin Core відповідно до специфікацій умов метаданих DСMI та ESE як EDM. Крім того, для «метаданих є перелік обов'язкових позицій, також необхідно вказувати їх правовий статус та інше» [63].

Портал «Цифрової бібліотеки Німеччини» надає можливість пошуку за ключовими словами, також містить різні фільтри для уточнення пошуку: роки, розташування, особа чи організація, мова, ключові слова, сектор (архів, музей тощо). Варто наголосити, що він виступає консолідатором національних інформаційних ресурсів для європейської бібліотеки Europeana [29, с. 92].

«Електронна спадщина Литви» (E-Paveldas)

(www.epaveldas.lt)

E-Paveldas – національний проєкт, розроблений у співпраці архівів, бібліотек та музеїв Литви під керівництвом Уряду Литовської Республіки. Основні завдання команди порталу: укласти критерії відбору об'єктів історико-культурної спадщини для оцифрування та обліку колекцій; створити центри оцифрування в установах пам'яті та забезпечити доступ до оцифрованих об'єктів. «Із метою уніфікації об'єктів та надання до них безперешкодного доступу було впроваджено стандарти» [29, с. 93].

У системі «Електронна спадщина Литви» зібрано відомості щодо рукописів, цифрових копій архівних документів, музейних предметів, мап, аудіодокументів та інших об'єктів культурної спадщини. Також представлено цифрові копії документальної спадщини та зручну автоматизовану інформаційно-пошукову систему, на якій здійснити пошук «можливо за багатьма покажчиками: історичний період, геолокація, права користування, культурний сегмент, автор, тип фізичної одиниці зберігання, локальний ресурс (установа) тощо» [54, с. 45].

«Генеалогія» (Radukarsti, Латвія)

(<https://raduraksti.arhivi.lv/>)

У Латвії реалізується проєкт «Національна документальна спадщина», що об'єднує базу даних Державного архіву Латвії, Латвійського державного

архіву кінофотофонодокументів, Державного історичного архіву Латвії, Radukarsti – «Генеалогічна інформаційно-пошукова система» [54, с. 43] та регіональних державних архівів. Усе з переліченого становить «Центральний реєстр Національного архівного фонду».

Портал Radukarsti є віртуальною читальною кімнатою, де доступні оцифровані документи архіву та створено бази даних, які пов'язані з дослідженнями сімейної історії. Перегляд зображень доступний лише для зареєстрованих користувачів, умови обробки персональних даних яких визначаються політикою конфіденційності. До колекції консолідованого інформаційного ресурсу входять такі колекції, як: «Церковні книги», «Ризький політехнічний інститут», збірник «Перепис», «Ревізії душі», «Домашні книги». Окремою базою даних, представленою вебресурсом, є «Депортовані жителі Латвії» [70].

Упродовж останніх років було створено подібні інтегровані вебресурси і в Україні. Необхідність представлення архівних інформаційних ресурсів України на світовому рівні є очевидною, адже українська історико-культурна спадщина є частиною глобального світу, й теж підпадає під новітні процеси інформатизації. Безсумнівно, що нагромаджений досвід зарубіжних країн у розробці та використанні програмних продуктів стосовно інтегрованих цифрових ресурсів установ пам'яті, напрацьовані вітчизняним законодавством відповідні стратегії і положення дали поштовх цифровій трансформації українських інституцій та сприяли поступовому впровадженню подібних програмних продуктів, що репрезентують консолідовані інформаційні ресурси. Перелічимо деякі з них.

Е-Архів Михайла Грушевського, у якому представлено цифрові зібрання на зазначену тему, метадані електронних одиниць зберігання та гіперпосилання на сайти, де вони оприлюднені, зокрема й на вебсайти іноземних електронних ресурсів (<http://hrushevsky.nbuv.gov.ua>) [26].

Електронний архів української періодики «Libraria» – проєкт компанії «Архівні інформаційні системи», яка у співпраці з вітчизняними та

зарубіжними установами пам'яті та науковими інституціями має на меті оцифрувати та надати доступ онлайн до масиву української історичної періодики (<https://libraria.ua/>) [68].

Електронний архів Українського визвольного руху, як портал агрегував значні масиви оцифрованих документів різноманітних архівних установ (<https://avr.org.ua>) [27].

Електронна бібліотека «Україніка» – портал, що об'єднує бібліографічні та електронні ресурси документальної спадщини України з можливістю доступу до науково-довідкової, бібліографічної і текстової інформації, репрезентує оригінали документів у цифровому форматі (<http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=AUTHOR&P21DBN=UKRLIB>) [49].

Портал Шевченка, для наповнення якого залучено значну кількість установ, представлено різні типи файлів, реалізовано низку сервісів для користувачів, розміщено посилання на вебсайти установ пам'яті (<http://kobzar.ua/> або <http://kobzar.ua/site/main>) [44].

Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів (ЦДАЕА) – вебсайт якого у власній автоматизованій інформаційно-пошуковій системі об'єднав електронні ресурси Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного та Центрального державного електронного архіву України, які представлено у вигляді науково-довідкового апарату та його цифрових зображень.

Названі вебресурси здебільшого репрезентують бібліотечний сегмент національної культури, відтак важливим завданням архівної служби України постає повна інтеграція інформаційних ресурсів Національного архівного фонду, що забезпечить реалізацію кінцевої мети інформатизації галузі – створення Національного інформаційного фонду України (сукупності інформаційних ресурсів держави).

Отже, підсумовуючи все вище зазначене, можна сказати, що Європейський Союз має позитивний досвід законодавчого та проектного

супроводу питань збереження цифрової культурної спадщини, зокрема щодо міжнародних технологій та стандартів стосовно опрацювання, зберігання, обміну та вільного доступу до цифрового ресурсу. Створення національних цифрових ресурсів документальної спадщини здебільшого покладаються на головні національні бібліотеки за участю національних архівів та музеїв. Водночас ці ж установи стають агрегаторами інтегрованих ресурсів цифрової спадщини, коли мова йде про міжнаціональні проекти.

Прикметно, що усі зазначені проекти мають спільні риси, сюди відносимо наявність: електронно-інформаційних ресурсів, агрегаторів цих ресурсів, автоматизованої інформаційно-пошукової системи, електронного сервісу послуг для користувачів та інше. Спостерігаємо й відмінні риси, передусім, за: тематичною спрямованістю; рівнем охоплення електронних інформаційних ресурсів; способом надання доступу користувачам; в оформленні інтерфейсу вебсторінки; у вибірковості до представлених цифрових одиниць зберігання за їх представленням на рівні довідкового апарату (з подальшою репрезентацією конкретних цифрових елементів чи переходом на сторінку локального ресурсу через гіпертекстове посилання), за їхнім первинним фізичним носієм, характеристикою метаданих цифрових елементів тощо.

Україна, спираючись на зарубіжний досвід, упровадила й репрезентувала власні проекти інтегрованих ресурсів цифрової спадщини поки що здебільшого бібліотечного культурного сегменту. Інтеграція вітчизняних електронних інформаційних ресурсів у світові незначна та знаходиться на початковому етапі.

РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз нормативної та матеріальної бази Державного архіву

Нормативна та матеріально-технічна база державних архівів безпосередньо залежить від інституцій, яким вони підпорядковуються. Відтак, Державний архів Полтавської області своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Державної архівної служби України, розпорядженнями та дорученнями голови обласної військової адміністрації та інших органів виконавчої влади вищого рівня.

Зазначимо деякі нормативно-правові акти та їх значення, що стосуються нашого дослідження та виконуються державним архівом: Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР (розпочато процес зберігання цифрової спадщини); розпорядження Президента України № 273/2000-рп від 02.09.2000 р. «Про невідкладні заходи щодо розвитку архівної справи» (актуалізовано національні інформаційні ресурси); розпорядження Кабінету Міністрів «Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів» (2003р.) (визначено стратегію формування системи національних електронних інформаційних ресурсів); затверджений Держкомархівом України Стандарт СОУ 92.5-22892594-001-2004 «Галузева система науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства» (2004 р.) (унормовано процеси утворення загальної архівної інформаційної системи); затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 17 березня 2004 р. № 326 положення «Про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів»; «Державна програма розвитку архівної справи на 2006–2010 рр.», затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.02.2006 р. № 92 (приділено

увагу організації централізованого зберігання інформаційних ресурсів, створенню умов для більш ефективного впровадження в архівних установах сучасних інформаційних технологій, генеруванню інформаційної продукції на рівні міжнародних стандартів); Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007– 2015 рр.» від 09.01.2007 р. № 537-V (відображено національна стратегію побудови інформаційного суспільства); розпорядження Кабінету Міністрів України № 386-р від 15.05.2013 р. «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні»; «Концепція інформатизації архівної справи в Україні» (2017р.) (визначено системні основи інформатизації архівних процесів, напрямів, принципів та завдань, пов'язаних із впровадженням інформаційних технологій в архівну справу); «Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу 2019-2023» (2019 р.) (метою програми визначено всебічне забезпечення потреб суспільства і держави, реалізацію законних прав та інтересів громадян щодо удосконалення і використання ретроспективної документної інформації).

Із положень «Про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів» перед державою та її інституціями постають такі завдання:

- «генерація та супровід Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів», зокрема облік державних ресурсів та інформація про них;
- гарантія доступу до наявних державних ресурсів;
- ефективне використання державних ресурсів;
- удосконалення нормативно-правової бази, зокрема «щодо питань формування, використання та захисту державних ресурсів»;
- координація діяльності «державних та недержавних структур у сфері формування, використання та захисту державних ресурсів» [4].

У «Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів» зазначається необхідність «сприяння залученню недержавних структур для надання інформаційних послуг з використанням державних ресурсів» [3].

Головно «Концепція інформатизації архівної справи в Україні» визначає перед державою чимало нагальних викликів, а саме: формування електронної науково-довідкової системи (архівні довідники, каталоги, комп'ютерні бази даних) та інформаційних систем, що забезпечують інтеграцію електронних архівних інформаційних ресурсів; «вирішення проблеми забезпечення збереження фондів за допомогою страхового копіювання, комп'ютерних технологій»; створення повнотекстових баз даних; публікація документів; «організація ринку інформаційних продуктів і послуг, які передбачають доступ до архівних документів тощо» [3].

Пріоритетами діяльності Державної архівної служби України на 2023 рік визначено такі завдання:

- зміцнення матеріально-технічної бази архівів;
- залучення фінансових ресурсів та міжнародної гуманітарної допомоги донорської спільноти у сприянні діяльності державних архівних установ в умовах воєнного стану;
- продовження формування цифрового фонду використання НАФ та забезпечення доступу до нього;
- зростання обсягів створення цифрових копій архівних документів та їх використання;
- посилення спроможності безперешкодного доступу до архівних інформаційних ресурсів та архівних послуг, покращення обізнаності, розуміння й підтримки міжнародними партнерами та суспільством діяльності архівних установ;
- пришвидшення цифровізації функційного складника та розширення спектра інформаційних продуктів і послуг у галузі архівної справи та страхового фонду документації [6].

Відтак, сформована концепція створення загальноукраїнської єдиної архівної інформаційної системи передбачає створення на місцях окремих сегментів інформаційної системи з обліковими і довідково-пошуковими функціями електронних фондів каталогів архівних установ за єдиною методикою і на єдиній платформі, сумісній з Інтернет-технологіями, з подальшою інтеграцією в єдину розподілену галузеву систему. Усе це вимагає конвертації вже існуючих облікових баз без жодних втрат інформації у нову програмну оболонку, а також інтеграцію численних локальних баз даних тематичного та видового характеру.

Варто також наголосити, що затверджена Укрдержархівом «Програма оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022-2025 роки» є частиною нормативно-правового забезпечення процесів діджиталізації галузі. Вона зорієнтована на сучасного користувача й охоплює два взаємопов'язані напрями: оцифрування документів НАФ й переведення в електронну форму довідкового апарату. Основоположними для цієї програми стали «результати досягнень діяльності державних архівів щодо показників оцифрування з урахуванням фактичного матеріально-технічного забезпечення» [7].

Усе вище зазначене покладає на державні архіви, крім комплектування, зберігання та використання документів НАФ, окремий напрямок діяльності – інформатизацію. І в цьому маємо певні зрушення, зокрема: створення цифрового фонду користування НАФ та забезпечення доступу до культурно-історичної частини цих документів через інтегрований ресурс цифрової спадщини. Відтак архіви мають свої джерела репрезентації електронних інформаційних ресурсів, але вони є розпорошеними у мережі Інтернет та різнорідними.

Ураховуючи всі вище перелічені аспекти, Державний архів Полтавської області за фінансового сприяння Полтавської обласної військової адміністрації здійснив упровадження програмного комплексу ARCHIUM з метою реалізації трансформаційних процесів діяльності самої установи та вітчизняної архівної галузі зокрема.

Зазначимо, що Державний архів зберігає історичну спадщину Полтавщини. Тут зібрано численні документи, починаючи з XVII ст., а також «різноманітні рукописи, газети, журнали, мапи, каталоги (зокрема систематичні, географічні, номенклатурні), тематичні покажчики тощо» [56, с. 77]. Крім паперових, є багато кіно-, фото-, аудіо-, відеодокументів, електронних документів. Також архів забезпечує «цілісне та надійне зберігання історичних ресурсів, які є основним інструментом для проведення різноманітних досліджень, наприклад, генеалогії» [56, с.78]. З метою інформування користувачів стосовно наявних фондів та архівних документів установа здійснює представлення електронних інформаційних ресурсів безпосередньо на власному офіційному вебсайті та з гіперпосиланням на Google Диск у вигляді таких основних елементів:

- електронні довідники різноманітних жанрів і видів (анотовані реєстри описів, реєстри фондів, каталоги, списки фондів, переліки газет, алфавітні книги реєстрації актових записів, оцифровані видання науково-довідкового фонду, оцифровані описи) у форматі PDF та DOC;
- цифрові зображення документів у розділі виставки онлайн, цифрові копії газетної періодики.

Елементи цифрових копій документів репрезентуються в розділі онлайн-виставки на вебсайті архіву та під час онлайн-конференцій на електронній платформі ZOOM.

Подібні засоби не забезпечують у належній мірі публічний доступ користувачів до архівних документів, що мають історико-культурну цінність. До того ж у документі «Положення про Державний архів Полтавської області» зазначається, що установа «забезпечує автоматизацію інформаційних процесів» [5]. Також рішення приєднатися до «Міжархівного пошукового порталу» було підкріплене вищезазначеними пріоритетами діяльності Державної архівної служби України на 2023 рік, якими продиктовано універсальний доступ до національної архівної спадщини,

безпосереднє приєднання нових архівів до порталу та збільшення обсягу представлених на ньому архівних документів.

Розглянувши основоположну нормативно-правову базу для упровадження інформаційних технологій у роботі ДАПО, перейдемо до опису його матеріально-технічної, кадрової та методичної бази, побіжно оглянувши фінансовий аспект.

Переведення архівної інформації на електронні носії є пріоритетним напрямком роботи Державного архіву. Оцифрування архівних документів проводиться як власними силами, так і у тісній співпраці з американською корпорацією Family Search International, яке розпочалося 30 травня 2021 року. Цьому передувало підписання Укрдержархівом Меморандуму про співпрацю із зазначеною компанією, мета якого – «оцифрування документів Національного архівного фонду України генеалогічного характеру та створення фонду користування на такі документи» [56, с. 79].

Власними силами державний архів здійснює оцифрування на пристрої Zeuschel, придбаному згаданим американським партнером та пристроєм CZUR, наданим в рамках благодійної кампанії «Ukrainischearchiveretten», яку проводить Pilecki-InstitutBerlin у співпраці з Ukrainische Orthodoxe Kirche e.V., за підтримки Бундесархіву. У процесі оцифрування працівники послуговуються методичними рекомендаціями Укрдержархіву «Цифровий фонд користування документами Національного архівного фонду: створення, зберігання, облік та доступ до нього».

Так, упродовж 2023 року було оцифровано 2 685 описів, усього оцифровано 85% описів справ. Станом на 01.10.2023 оцифровано 78% документів генеалогічного характеру та більше 30% документів НАФ, що зберігаються в Державному архіві.

Безумовно, що зберігання оцифрованого матеріалу потребує наявності серверного обладнання. У ДАПО з 2018 року використовуються сервери. Їхні дискові ресурси уможливають зберігати великі масиви інформації,

зокрема оцифровані справи, які щомісяця накопичуються у значних об'ємах та потребують належних умов збереження.

У кожному корпусі архіву встановлено по одному автономному серверу. Кожен сервер дає змогу віддаленого доступу до нього з інших персональних комп'ютерів відповідним працівникам відповідного корпусу. Так, працівник відділу зберігання та обліку документів здійснює перевірку цифрових копій, обліковує відповідні файли та здійснює їхнє переміщення на сервер зі свого персонального комп'ютера. Працівники читального залу та столу довідокмають змогу переглядати цифрові копії справ, що зберігаються на сервері, для задоволення звернень користувачів, надання відповідей на їхні запити та інше. У цьому процесі зrealізовано такий спосіб упровадження інформаційної технології, що передбачає її пристосування до наявної організаційної структури з локальною модернізацією методів роботи.

Зазначене серверне обладнання фізично вмонтовано у серверну шафу, укомплектоване джерелом безперебійного живлення, монітором, клавіатурою та маніпулятором миші. Крім того, окремо для роботи пристрою було встановлено спеціальне програмне забезпечення Microsoft Windows Server. Пам'ять сервера має підвищену стійкість до збоїв і працює у час роботи його користувачів – працівників архіву. Для роботи з пристроєм у віддаленому режимі необхідне його підєднання до мережі Інтернет.

Тобто, серверне обладнання не лише виконує функцію зберігання оцифрованих копій документів, а ще й надає можливість користувачам оперативно задовольнити свої запити через миттєвий пошук працівником читального залу чи столу довідок необхідних оцифрованих справ.

Для здійснення технічного наповнення Порталу науково-довідковим апаратом працівниками відповідного відділу здійснюється удосконалення, перероблення та переведення у формат програм Microsoft Word, Microsoft Excel, Google Docs описів справ. До моменту впровадження в державному архіві ПК ARCHIVUM, описи створювалися відповідно до «Правил роботи архівних установ України» в електронній формі у програмі Microsoft Word «і

з метою забезпечення оперативного пошуку архівної інформації з подальшим виведенням її на екран пристрою, та на паперових носіях» [14, с. 5].

Також наповнення Порталу потребує входу до його адміністративної панелі через персональний комп'ютер, під'єднаний до мережі Інтернет. Це означає, що для роботи з ним додатково не потрібно встановлювати жодне спеціальне програмне забезпечення.

Ефективність упровадження ПК залежить від кваліфікації працівників архіву, тому постає важливе питання кадрового забезпечення спеціалістами, що володіють кваліфікаціями відповідно до сучасних викликів та потреб, і зацікавлених у прогресивному розвитку архівної справи.

У сучасних умовах архівна галузь України поповнюється новими кадрами завдяки підготовці фахівців у закладах вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». У державному архіві працюють співробітники, що одержали профільну освіту за відповідною спеціальністю. Під час навчання вони опанували знання та отримали практичні навички з архівознавства, документно-інформаційної діяльності, використання інноваційних технологій роботи з документними системами, упровадження новітніх технологій документних комунікацій. Водночас самі ж випускники та досвідчені архівісти потребують постійного підвищення фахового рівня, оскільки новітні інформаційні технології змінюють парадигму взаємодії «архівіст-користувач» менше ніж за 5 років, а це раніше, ніж закінчується навчання у вітчизняній системі вищої освіти. Тому працівники державного архіву регулярно беруть участь у різноманітних професійних тренінгах, онлайн-вебінарах та актуальних інформаційних онлайн-трансляціях. До прикладу, у червні 2023 року колективом архівістів було переглянуто вебінар для професіоналів з архівної та бібліотечної справи в Україні під назвою «Діджиталізація на практиці», який було організовано Міжнародним альянсом захисту культурної спадщини в зоні конфліктів ALIPH Foundation. Під час заходу в прямому ефірі архівісти різних країн

Європи ділилися своїми напрацюваннями та практичними порадами щодо інформатизації робочих процесів.

Крім того, для упровадження програмного комплексу ARCHIUM в головній архівній установі Полтавської області було видано наказ, що передбачав створення робочої групи, до якої увійшли працівники різних відділів, спеціальностей, рівнів підпорядкування для забезпечення максимально ефективного процесу приєднання до Порталу на усіх етапах. Робочою групою було проведено декілька зустрічей, під час яких було створено інфокомунікаційне середовище, що сприяло збору та опрацюванню нової інформації, обговоренню процесів розв'язання поточних викликів.

Методична база, що сприяла підготовці до впровадження програмного комплексу, охопила значну кількість інформаційних ресурсів. Першоджерелом методичного супроводу стали: особиста презентація ПК директором компанії «Архівні інформаційні системи» перед робочою групою, його детальні інструкції покрокової роботи в адміністративній панелі порталу, інструкції з підготовки контенту до публікації та відповіді на проблемні уточнюючі питання.

Також вторинними джерелами стали: розміщені у YouTube на каналі Укрінформ онлайн-трансляції з презентацій щодо упровадження ПК ARCHIUM в інших державних архівах («Півмільйона копій з архіву української державності: презентація онлайн ресурсу», «Презентація онлайн-проекту «Єдине вікно доступу до цифрових ресурсів українських архівів»); інформація розміщена на вебсайті компанії «Архівні інформаційні системи»; нечисленні публікації у галузевих періодичних виданнях.

Отже, Державний архів Полтавської області має достатню матеріально-технічну базу та в своїй діяльності керується чинним законодавством.

Матеріально-технічна база архіву, що відповідає завданням інформатизації, залежить від фінансування Полтавської обласної військової адміністрації, структурним підрозділом якої є ця установа, та від міжнародної благодійної допомоги партнерів.

Ефективність будь-яких новацій потребує якісного методичного супроводу та наявності висококваліфікованих кадрів.

Успішне приєднання Державного архіву до Порталу здійснюється саме завдяки матеріально-технічному, фінансовому, кадровому, нормативно-правовому та методичному забезпеченню.

Загалом законодавча та нормативно-правова база сприяє діджиталізації архівної справи, але у її положеннях ще не згадується ПК ARCHIUM. Очевидно, що для подібних змін необхідно досягти високих показників репрезентації на Порталі науково-довідкового апарату та цифрових копій зображень архівних документів до нього.

2.2.Характеристика програмного комплексу ARCHIUM

Загальновідомо, що «Міжархівний пошуковий портал» – це публічний електронний сервіс, покликаний автоматизувати діяльність архіву. Він є публічною площиною для всіх представлених на ньому установ цього профілю та надає централізований уніфікований доступ до їхніх оцифрованих документів.

Портал розміщено на базі програмного комплексу ARCHIUM. Розробником комплексу є компанія-партнер Державної архівної служби України – приватне підприємство «Архівні інформаційні системи», діяльність якої пов'язана з оцифруванням та удоступненням архівних та бібліотечних колекцій, упровадженням інформаційних технологій у вітчизняні установи. Загалом усе це має спрямування на стандартизацію довгострокового зберігання електронних інформаційних джерел. Компанія прагне до високої якості оцифрування документів та введення даних, упровадження послуг зі зміни представлення матеріалів та автоматизації внутрішніх робочих процесів в українських архівах та бібліотеках.

Крім того, ПП «Архівні інформаційні системи» також розробляє й підтримує власні проєкти з представлення колекцій онлайн. У своїй

діяльності підприємство реалізує надважливу місію на рівні країни, а саме: сприяє удоступненню унікальних українських документальних та книжкових зібрань; забезпечує збереження цих матеріалів через обмеження обігу оригіналів; постачає архівам і бібліотекам сучасне обладнання для сканування; застосовує технології щодо реставрації і консервації фондів; зреалізовує комплексний системний підхід у вирішенні проблеми інформатизації архіву, упроваджуючи програмний комплекс на базі програми ARCHIUM шляхом створення вебресурсу та публікації на ньому повнотекстового контенту з використанням цифрових копій архівних документів.

Варто наголосити, що ПК ARCHIUM спрямований на створення єдиного інформаційного простору архіву та автоматизацію його діяльності. Пріоритетними завданнями, які дозволяють розв'язати впровадження ПК, є формування цифрового контенту (облікових даних, цифрових зображень документів) для наповнення публічних електронних сервісів, спрямованих на забезпечення доступу до архівних інформаційних ресурсів.

Автори продукту вказують, що на створення ARCHIUM пішов рік. Саму етимологію терміну творці програми пов'язують із латинським «*Archium*» чи «*Archivum*», що означає спеціальне сховище актів, документів, рукописів в установі. Відтак назва, що має давнє походження, красномовно засвідчує галузеву приналежність програмного забезпечення. Приєднання першого архіву до нового онлайн-ресурсу відбулося 2020 р., ним став Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки.

У листопаді 2021 р. було здійснено пілотний запуск проєкту «Комплексна система інформатизації Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України» (КСІ) безпосередньо в установі ЦДАМЛМ України завдяки залученню грантового фінансування Українським Культурним Фондом. Щодо впровадження КСІ завідувач сектору просвітньої та виставкової роботи відділу використання інформації документів у ЦДАМЛМ України І. Резнік зазначає, що вона є «гнучким

модульним програмним продуктом, що означає можливість додавання в майбутньому нових розділів і сервісів», «призначення цього програмного продукту – створення, управління та презентація контенту в цифровому форматі» [57, с. 67]. До кінця 2021 року програмний комплекс працював у пілотному режимі. Було залучено 35 користувачів різного віку й статі, які ознайомилися із змістом та завданнями проекту для його тестування шляхом використання можливостей особистого кабінету. Після завершення тестування пілотного режиму ПК було покращено відповідно до відгуків користувачів і працівників ЦДАМЛМ України та відкрито у публічний доступ для широкого загалу. «Сучасне високотехнологічне й відкрите сховище історичної пам'яті, привабливе для фахівців (мистецтвознавців, літературознавців, істориків і архівістів) шляхом комплексної інформатизації й автоматизації діяльності установи» [57, с. 68], – наголошує директорка ЦДАМЛМ України О. Чижова у статті щодо результатів впровадження ПК ARCHIUM в інформаційний простір їхньої установи.

У грудні 2022 року Державний архів Львівської області оголосив про готовність до застосування цього ж програмного комплексу.

У січні 2022 року презентували приєднання до ПК ARCHIUM Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. Відомо, що до ресурсу було завантажено 600000 файлів цифрових копій документів, понад 6 тисяч архівних справ 21 архівного фонду, які висвітлюють боротьбу українського народу за незалежність та державність у часи Української революції 1917-1921 років.

У квітні 2023 р. Центральний державний історичний архів України (місто Київ) в Українському національному інформаційному агентстві «Укрінформ» презентували е-ресурс ЦДІАК України на платформі ARCHIUM.

Прикметно, що у грудні 2023 року було оголошено щодо впровадження програмного комплексу в Державному архіві Полтавської області на

презентації підназвою «Єдине вікно доступу до цифрових ресурсів українськи хархівів».

Загалом деякі з центральних архівів наразі приєдналися або завершують процедуру приєднання до платформи ARCHIUM. Станом на кінець 2023 року на «Міжархівному пошуковому порталі» розміщено одну тематичну архівну колекцію документів та інтегровано електронні інформаційні ресурси 6-ти українських архівів, з-поміж них:

1. Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ).
2. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтв України (ЦДАМЛМ України).
3. Центральний державний архів вищих органів влади правління України (ЦДАВО України).
4. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України).
5. Державний архів Львівської області (ДАЛО).
6. Державний архів Полтавської області (ДАПО).

Так званою тематичною колекцією є Цифровий архів Західноукраїнської Народної Республіки, який створено на базі документів. Саме зазначені установи є джерелами наповнення Порталу та мають статус «локального ресурсу». Стосовно характеру інтеграції електронних інформаційних ресурсів установ, то кожен локальний ресурс не змішаний, а окремо репрезентує архівні одиниці.

За класифікацією щодо спеціалізації інформації Портал є вертикальним, адже тематично охоплює лише одну галузь – архівну, орієнтований на широке її охоплення та надає відповідні сервіси. Установами, де доречно упроваджувати ПК, є: державні архіви, рукописні відділи бібліотек, наукові установи тощо. Державна архівна служба України планує з часом долучити до платформи всі центральні та обласні архіви, що дасть змогу «відкрити онлайн-доступ до десятків мільйонів справ, а це

мільярди копій архівних документів» [29, с. 32]. Під'єднання до Порталу інших архівів та інтенсивне його наповнення допоможе побачити обрисидокументної спадщини України.

Варто наголосити, що за спрямованістю на користувачів портал є публічним. За критерієм режиму доступу до електронного ресурсу – є ресурсом віддаленого доступу (інформація розміщена на сервері та мережі Інтернет) також виокремлюють другий тип – «ресурс локального доступу (інформація розміщена на комп'ютері)» [29, с. 51].

Здійсненням моніторингу процесів упровадження ПК ARCHIUM займаються, передусім, фахівці відділу архівознавства Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (УНДІАСД). Саме вони у 2022 році у межах виконання науково-дослідної роботи «Дослідження теоретичних та практичних засад упровадження електронних послуг в архівних установах України» провели «опитування центральних та обласних архівних установ щодо досвіду впровадження електронних архівних послуг та ПК ARCHIUM зокрема» [29, с. 30].

Щодо перших результатів впровадження згадуваного вище ПК як єдиного вікна доступу до цифрових ресурсів архівів України йдеться мова у статті кандидата історичних наук, завідувача сектору просвітньої та виставкової роботи відділу використання інформації документів у ЦДАМЛМ України І. Резніка «Роль і функції архіву в добу інформаційного суспільства: нові тенденції і підходи (з досвіду ЦДАМЛМ України 2012-2022 рр.)». Автор зазначає: «Фактично, це перша в Україні спроба представити науково-довідковий апарат і архівні документи онлайн за допомогою мультимедійних технологій з відповідними описами і засобами пошуку» [57, с. 201]. І далі: «Портал це – сучасний інформаційно-пошуковий сервіс» («ресурс») [57, с. 202].

Я. Калакура та М. Палієнко у статті «Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства» пишуть про зазначений ПК, як про «електронну платформу «з онлайн-

доступом до довідкового апарату та оцифрованих фондів» [30, с. 54], що наближає архіви до потреб сучасного користувача.

Загалом основна ідея роботи цього порталу – представлення найбільшої групи локальних архівних ресурсів України та цифрових копій їхніх документів для залучення такої кількості користувачів, яка буде постійно збільшуватися та користуватися наявними онлайн-послугами.

Також «комплекс сприятиме автоматизації внутрішніх робочих процесів в архіві стосовно комплектування, обліку та руху архівних документів, удосконаленню довідкового апарату тощо» [10].

На думку розробників програми, її стратегічною метою є «трансформація архіву в сучасне високотехнологічне й відкрите сховище національної історико-культурної документної спадщини, привабливе для фахівців та звичайних користувачів, шляхом комплексної автоматизації й інформатизації діяльності архівної установи» [10]. Кінцевою метою є створення єдиного вікна входу до всього оцифрованого культурного надбання в частині архівних документів.

Упровадження ПК ARCHIUM в інфопростір архівних установ дозволяє:

- передусім «покращити рівень інформатизації архіву та автоматизації механізмів доступу дослідників до документів»;
- здійснити авторизований віддалений доступ до системи;
- наповнювати портал за допомогою простої системи керування контентом;
- створити «централізований електронний довідковий апарат в межах порталу»;
- уніфікувати багаторівневий опис архівної одиниці інформації з можливістю оприлюднювати цифрові копії документів;
- сприяти створенню «загального цифрового фонду користування документами НАФ», що становить національне надбання культурно-історичної спадщини;

- уможливити і поступово розширювати доступу до особливо цінних документів;
- створити додаткове електронне сховище для цифрових копій документів, що будуть опубліковані на Порталі;
- покращити рівень забезпечення збереженості архівних документів, завдяки доступу до інформації за допомогою цифрового фонду користування;
- скоротити об'єми ручної праці, за рахунок скорочення кількості справ, що видаються з архівосховищ у читальні зали;
- «підвищити ефективність роботи працівників та зменшити однотипні повторювані операції за рахунок автоматизації процесів, що усуває людський фактор та зменшує кількість допущених помилок»;
- забезпечити безкоштовний оперативний доступу до цифрових копій документів незалежно від часу та місця перебування користувача;
- відсежувати фонди установи, що оприлюднено в довідковому апараті;
- здійснити перехід до різних локальних електронних ресурсів у межах екрану одного пристрою;
- зменшити кількість відвідувачів у читальних залах водночас збільшивши кількість запитуваної інформації при віддаленому доступі до документів;
- збільшити число дослідників, зокрема й тих, що не мають можливість приїхати до України для вивчення архівних документів;
- «спростити пошук та доступ до архівних документів з одночасним збільшенням продуктивності цих процесів»;
- скоротити час, витрачений дослідниками на пошук;
- пришвидшити виконання послуги замовлення документів на видачу;
- збільшити «інтенсивність темпів поширення в Україні та світі історико-культурної спадщини»[10].

Щодо потенційної аудиторії Платформи, то нею, на нашу думку, можуть бути такі категорії громадян: працівники українських та іноземних архівів;

студенти та викладачі профільних спеціальностей закладів вищої освіти; історики та інші науковці, що здійснюють дослідження; представники органів державної влади, що спеціалізуються на захисті культурної спадщини; журналісти, що інформують суспільство про актуальні теми сьогодення, впровадження новітніх технологій та інше; фахівці з використання ІТ-технологій в архівній галузі; зацікавлені пересічні громадяни та інші.

Проаналізувавши теоретичні положення щодо ПК ARCHIUM можна окреслити його основні характеристики. Назвемо їх:

- зосереджено єдину базу даних, побудовану у відповідності з системою обліку документів НАФ (згідно з «Правилами роботи архівних установ України»);

- архітектура комплексу розраховано на роботу з великими масивами однотипних даних (мільйони записів);

- ієрархія об'єктів відповідає системі архівного описання та зберігання за такою схемою: «фонд → опис → справа → документ»;

- файлове сховище для індексованих цифрових зображень сканованих архівних матеріалів надає можливість прив'язувати файли на рівні справи чи документу;

- «система інтерактивних покажчиків відповідає традиційній системі архівних каталогів та картотек (іменний, географічний, предметний тощо) з можливістю прив'язування позицій на рівні справи, документу, файлу»;

- модуль презентації контенту – довідкового апарату та цифрових зображень документів (вебсайт), – «має широкі навігації та швидкого повнотекстового морфологічного пошуку (реалізовано для пошуку за назвами фондів, заголовками справ, історичними довідками, анотаціями тощо)»;

- особистий кабінет створено для віддаленого замовлення справ до читального залу з можливостями перегляду статусу замовлення для користувача, та статистики замовлень та їхнього виконання – для адміністратора;

– адміністративний модуль управління контентом та автоматизації діяльності архіву (службовий вебінтерфейс) має «систему ручного вводу та автоматизованого імпорту масивів даних (повнотекстових, числових та зображень) з файлів, інших баз даних та архівів zip, надає можливість редагування та управління масивами даних, зокрема контроль за рухом справ, автоматичне генерування звітів, друкованих форм документів» (зокрема, облікових) тощо;

– та внутрішній модулі працюють через вебінтерфейс, немає потреби встановлення будь-якого додаткового програмного забезпечення на робочі станції користувачів;

– передбачено індивідуалізацію та управління правами доступу для співробітників;

– «наявна автоматизована система резервного копіювання та відновлення даних»;

– передбачено «можливість інтеграції аналогічних ресурсів, створених на базі ПК» [10].

Крім того, відомо, що програмний комплекс ARCHIUM умовно складається з адміністративної та публічної частини презентації контенту, що реалізується відповідними модулями. Так, публічна частина представлена «Міжархівним пошуковим порталом» (публічний інтерфейс програмного комплексу). Через нього користувачі мають змогу здійснити переадресацію на локальні ресурси Порталу – державні архіви, що виконали підключення, тобто інтегрували власні електронні інформаційні ресурси у вигляді довідкового апарату та цифрових копій архівних документів.

В інтерфейсі ПК зреалізовано сучасні тенденції щодо дизайну. Він є структурованим, інтуїтивно зрозумілим та максимально простим для користувачів різного віку. Працівникам достатньо лише навичок упевненого користувача персональним комп'ютером. Додатково розробниками продумано допоміжні інструкції у вигляді коротких пояснень. Узаємодія з користувачем відбувається засобами навігаційної панелі.

«Міжархівний пошуковий портал» має власну головну сторінку, на якій представлено: єдине вікно пошуку для введення тексту про запитувану інформацію з можливістю здійснити фільтрацію за локальними ресурсами; гіперпосилання на інструкцію; активний текст переліку під'єднаних установ; популярні колекції, що представлені підбірками тематичних колекцій, інформація щодо проєкту, контактна інформація, поле для зворотнього зв'язку з комірками для заповнення (ім'я, повідомлення, електронна адреса), посилання на сайт розробника та офіційний вебсайт Укрдержархіву.

Перейшовши за посиланнями на кожен представлений ресурс, користувач має змогу ознайомитися з його короткою історичною довідкою, розкладом роботи установи, її контактними даними та статистичною інформацією (кількість фондів, описів, справ, місць у читальному залі), що водночас виконує функцію гіперпосилання. Здійснення пошуку архівної інформації безпосередньо на вебсторінці конкретного ресурсу здійснюємо за допомогою лінку «фонди» або «справи». Після цього користувачеві відкривається широке меню сторінки ресурсу з такими підрубриками: головна, путівник, загальний пошук, фонди, покажчики (предметний, географічний, іменний), контакти, особистий кабінет (див. Додаток Б). Путівник репрезентує згруповані за тематичним принципом списки фондів із зазначенням їхньої кількості та чисельності справ у кожній групі, хронології та наявного довідкового апарату. Із кожної групи можна перейти до відповідного переліку фондів. До прикладу, у розділі «Фонди» повний перелік фондів за замовчуванням відкривається у порядку зростання номерів, фонди відображаються структуровано за допомогою табличного оформлення, інформація кодується за такими пунктами: номер та назва фонду, крайні дати, кількість справ.

Крім того, список можна сортувати за номерами фондів, хронологією та абеткою в прямому і зворотньому порядку. Перейшовши за назвою фонду, потрапляємо на сторінку, де міститься додаткова інформація: кількість описів та історична довідка. Якщо використовуємо лінк за описом, додатково

отримуємо його анотацію та перелік справ. Натиснувши на справу, відкривається сторінка з інформацією до неї: номер фонду, опису та справи, кількість аркушів та заголовок. Якщо на порталі оприлюднено цифрову копію справи, натискаємо активний лінк «переглянути». У разі відсутності такої, слід тиснути на активний лінк «замовити». Перегляд справи здійснюється поаркушно з можливістю збільшити/зменшити зображення. Також є можливість прогартувати зображення справ у загальному вікні їх розміщення.

Пошук інформації здійснюється на основі використання технологічних можливостей інформаційно-пошукової системи, структура якої побудована конкретно під специфіку завантажених архівних інформаційних елементів (фонд-опис-справа-документ), публікацію яких забезпечують уніфіковані для усіх локальних ресурсів технологізовані процеси. Під час пошуку відбувається індексація локального ресурсу. База даних, що є в основі платформи, має посилання на локальний ресурс для виконання кронової задачі. Кожні 30 хвилин відбувається сканування бази даних (її індексація), здійснюється розподілення пошуку по базам. Під час пошуку завжди відбувається переадресація на локальний ресурс.

Модуль «Електронний читальний зал» дозволяє автоматизувати механізм доступу дослідників до архівних документів, а саме: через особистий кабінет дистанційно можна оформити замовлення на видавання документів чи виготовлення їхніх цифрових копій. Зазначений модуль є одним із найважливіших складників ПК, оскільки саме завдяки йому дослідники мають змогу отримати дистанційний доступ до цифрових копій документів та науково-довідкового апарату. Сам же особистий кабінет користувача безпосередньо створюється на прохання користувача відповідальним співробітником читального залу. У подальшому доступ до кабінету можливий через введення особистого ID (логін) та пароллю. Вхід до особистого кабінету уможливорює перегляд списків фондів, їхні описи, цифрові копії документів. Також передбачає можливість користуватися

пошуковими й науково-довідковими сервісами, оформлювати замовлення на видачу у читальному залі неоцифрованих справ, подавати запит на копіювання документів та відстежувати статус виконання цих замовлень (дату видавання справ, причину відмови у видачісправи та інше).

Передбачається, що адміністратор (відповідальний співробітник установи) кожного робочого дня у визначену годину має здійснювати вхід до адміністративної частини для оброблення замовлень. В адміністративній панелі він зможе відсортувати замовлення з огляду на місце знаходження справ у сховищі установи. Після цього бланк замовлення буде готовий до друку. Архіваріус має його роздрукувати і передати відповідальній особі за збереження фондів архіву, який знаходить і видає необхідну справу зі сховища. Відповідно в особистому кабінеті користувача відобразиться інформація про обробку його заяви щодо видавання справи.

Перевагою інтеграції електронних ресурсів архівних установ на одному вебпорталі є те, що «значна кількість одночасно залишених через особистий кабінет запитів оброблятиметься не одним адміністратором, а відповідальним працівником кожної установи окремо» [10].

Крім того, адміністратор має можливість призначати користувачам певний рівень доступу до оцифрованих документів, тобто, визначає так звану «роль», що передбачає перелік дозволених дій для відповідної категорії осіб. Для цього адміністратор повинен вказати ID-номер користувача. Тільки так працівники архіву можуть обмежити доступ користувачів до певних файлів, наприклад, для тих, які можна видавати лише у читальному залі.

Перспективою розвитку особистого кабінету розробники називають упровадження єдиного читацького ID-квитка для всіх архівів, інтегрованих до «Міжархівного пошукового порталу». Безумовно, що подібне впровадження потребуватиме нормативно-правової регламентації, що, відповідно, передбачатиме внесення змін до «Правил роботи архівних установ України».

Загалом адміністративна частина ПК виконує функції управління контентом, а саме: дозволяє здійснювати планування роботи адміністратора, наповнювати портал, звіряти завантажену інформацію та надавати до неї доступ, оформлювати звітність (статистичні дані для Укрдержархіву), впроваджувати управлінські рішення, керувати структурою путівника та рубрикацією тощо.

Наповнення Порталу контентом, зокрема оприлюднення зображень сканованих документів у форматі JPEG, відбувається за визначеним алгоритмом, працівники послуговуються відповідною інструкцією.

Програмне забезпечення локального ресурсу знаходиться на віртуальному сервері (м. Київ), що є «повноцінною альтернативою фізичного віддаленого сервера з великою кількістю переваг, високою стабільністю, простотою в управлінні і налаштуванні, стійкістю до відмов і набагато меншими фінансовими витратами» [10]. Також передбачено можливість розширення тарифного плану для збільшення обсягів використовуваної пам'яті сервера, що для клієнта вимірюється у гігабайтах. Компанія, яка надає послуги з оренди власної серверної пам'яті, має сертифікат відповідності комплексної системи захисту інформації (КСЗІ).

Варто підкреслити, що доменне ім'я основної сторінки «Міжархівного пошукового порталу» є національним доменом верхнього рівня та має доменний суфікс «*net.ua*», що вказує на адміністратора домену, яким є компанія ТОВ «Хостмайстер» (послуги з адміністрування і технічного супроводу домену .ua), та має такий вигляд <https://searcharchives.net.ua>. Доменні імена локальних ресурсів здебільшого мають суфікс *gov.ua*, що вказує на державні та урядові установи, але у кожного субагрегатора воно різне. Це засвідчує, що серверні сховища, якими послуговується кожен локальний ресурс, у кожного архіву різні, відповідно до укладених договорів щодо надання послуг хмарного хостингу з різними компаніями.

Також істотно важливо нагадати, що на базі серверного обладнання та програмного забезпечення, яке становить систему зберігання даних,

створено сховища за допомогою «хмарних» технологій. Це дозволяє ефективно розподілювати існуючі ресурси між архівними установами, що наповнюють Портал, задля забезпечення захисту цього електронного сховища та щоденного резервного копіювання даних.

Проаналізувавши досвід установ, які працюють з ПК ARCHIUM, можна зробити низку важливих висновків щодо реалізації новітніх принципів інформатизації, які дозволяє втілити ця програма. З-поміж них варто, на нашу думку, виокремити такі:

1. Принцип системності. Публікація інформації відбувається відповідно до закономірностей упорядкування архівних документів, що дозволяє дослідити їх взаємозв'язки, визначити зовнішні відносини всієї системи фондів з іншими системами та об'єктами.

2. Принцип комплексності. Здійснюється «на всіх рівнях ієрархічної структури Національного архівного фонду та охоплює всі інформаційні об'єкти (сторінки документів, аркуші справ, самі документи, справи, сторінки опису, аркуші опису, описи, фонди, архівосховища, архівні установи) та різні процеси опрацювання цих об'єктів обробки» [55, с. 14]. Слід додати, що рівень інформатизації процесу чи об'єкта визначається конкретно за їх властивостями та здійснюється одночасно разом з іншими складниками інформатизації архівної справи.

3. Принцип раціоналізму та ефективності. Реалізується за рахунок «автоматизації процесів із метою підвищення технологічної та економічної їх ефективності» [57, с.198]. Тож для досягнення кінцевого результату витрачається ресурсів не більше, ніж їх було б витрачено при інших способах. Економія визначається за співвідношенням отримання ефективного кінцевого результату та затрат на спосіб його одержання.

4. Принцип наступності. Дозволяє визначати нові завдання, спираючись на попередній досвід та вже досягнуті результати. Адже для оприлюднення цифрових копій документів на Порталі використовуються

ранішео цифровані масиви архівних документів та переведені у формат Microsoft Word описи фондів.

5. Принцип інтеграції інформації та процесів. Він передбачає одноразове оприлюднення конкретної цифрової інформації та її багаторазову презентацію в межах порталу, «у вигляді архівної інформаційної автоматизованої системи, функціонування якої базується на централізованому зберіганні архівних документів у цифровому форматі» [55, с. 15]. У такий спосіб система дає можливість спускати типові задачі для автоматизованого опрацювання електронної інформації множині її користувачів з різним рівнем доступу до даних (користувач, адміністратор локального ресурсу, адміністратор з технічної підтримки). Безумовно, кожна категорія користувачів має власні права доступу до інформації, робота з якою здійснюється у межах різноманітних процесів (завантаження, пошук, надання доступу тощо). Зазначимо також, що деякі процеси можуть співпадати для категорій, наділених різними користувацькими правами. Так, прикладом використання оприлюдненої цифрової одиниці різними категоріями користувачів є опис справ, який одночасно є довідковим апаратом та основним обліковим документом.

Крім того, зазначений принцип передбачає інтеграцію електронних інформаційних ресурсів в єдину архівну інформаційну автоматизовану систему. Такими електронними інформаційними ресурсами є всі локальні ресурси, представлені на Порталі.

6. Принцип уніфікації інформації та процесів. Передусім він дозволяє створити єдиний інформаційний простір, що водночас є частиною світового інфопростору, у якому робота з опублікованою інформацією здійснюється однаково для всіх користувачів, незалежно від властивостей робочого пристрою архівіста чи користувача. Тобто, абсолютно немає значення, який саме пристрій використовується, на якій програмній платформі його створено, який браузер використано, до якої комп'ютерної мережі та яким

способом приєднано, у якому місці на планеті знаходиться користувач: завжди робота у зазначеній Інтернет-системі буде здійснюватися однаково.

7. Принцип модульності. Як показує досвід роботи, це положення передбачає здійснення інформатизації окремих компонентів системи, незалежно від інших її складників. Тобто, цей принцип засвідчується наповненням порталу незалежними інформаційними блоками, коли оприлюднюється визначений фонд, його описи та справи. Останні не завжди можуть бути завантажені та опубліковані, аджеце, насамперед, залежить відматеріально-технічної бази установи, яка наповнює власний локальний ресурс порталу.

8. Принцип масштабованості. Полягає у збільшенні можливостей інформаційної системи за рахунок підвищення її потужностей. Наприклад, досить прогнозованим є процес збільшення розмірів дискової пам'яті, що її надає хостинг для зберігання оприлюднених цифрових копій та науково-довідкового апарату. Це, передусім, уможливорює множинам систем зберігання даних об'єднатися в один великий масив.

9. Принцип збереженості архівної інформації. Річ у тім, що портал є додатковим способом збереження цифрових копій документів на додаток до серверного обладнання та USB-накопичувачів, які вже використовує державний архів.

10. Принцип збереженості архівних документів. Забезпечення доступу до цифрових копій документів впливає на стан збереженості самих документів та унеможливорює здійснення щодо них будь-яких дій з боку користувачів.

11. Принцип довірливості полягає у наданні юридичної сили всім діям архівістів щодо адміністрування порталу, що є підґрунтям для встановлення конфіденційного інформаційного простору між архівною установою та користувачами.

12. Принцип віддаленого доступу до документної спадщини НАФ та її захищеності. Це положення передбачає забезпечення доступу документів

через мережу Інтернет та застосування технічного захисту інформації, що гарантує її незмінність.

14. Принцип врахування норм міжнародних стандартів щодо зберігання даних, їх форматів, описування документів, керування зазначеною архівною інформаційною автоматизованою системою. Відтак, реалізація цього принципу здійснюється відповідно до ДСТУ 4331:2004 «Правила описування архівних документів (ISAD(G):1999, NEQ)» та документу «Цифровий фонд користування документами Національного архівного фонду: створення, зберігання, облік та доступ до нього: методичні рекомендації».

15. Принцип простоти пошуку полягає в представленні користувачу, крім професійних інструментів пошуку архівної інформації, інших (наприклад, науково-довідковий апарат), спрощених інструментів чи можливість повнотекстового пошуку, пошуку за покажчиками тощо. Це дозволяє користувачам здійснювати, так званий, «сліпий» пошук збереженої інформації.

16. Принцип поетапності реалізується через послідовність дій щодо наповнення порталу, оскільки виконання кожного наступного кроку залежить виключно від успішного завершення попереднього.

17. Принцип провідної ролі архівістів стверджує неможливість впровадження та наповнення Порталу без участі висококваліфікованих працівників галузі.

18. Принцип планування впровадження інновацій передбачає постійне оновлення програми.

Крім того, варто наголосити, що запровадження єдиного порталу доступу до довідкових засобів та цифрових копій архівних документів презентує можливість створення яцентралізованого цифрового фонду користування документами НАФ, що дозволить перейти до їхнього електронного обліку. Отже, ми прогнозуємо створення потужного інформаційного ресурсу, поповнення якого буде здійснюватися на регулярній

основі за принципом: інформація вводиться один раз, а використовується безлічразів. Підсумком цього всього стане «зміна статусу державного архіву в загальній системі накопичення, збереження та надання користувачеві історичної та соціально-значущої інформації» [31, с. 14].

Узагальнюючи все вище сказане, можна зробити висновки, що ARCHIUM є надзвичайно важливим ПК у реалізації стратегії інформатизації архівної галузі України, кінцевою метою якого є створення єдиного дистанційного вікна доступу до документів НАФ, що становлять культурно-історичну спадщину держави.

Його публічна частина, а саме «Міжархівний пошуковий портал» для користувачів є зручним вебресурсом пошуку архівних документів, а для фахівців – вагомою базою даних для повсякденної роботи. За словами ініціаторів цього проекту, «база даних архіву постійно наповнюватиметься, а можливості інтерфейсу удосконалюватимуться та розширюватимуться» [10].

Загалом, ПК ARCHIUM слід розгляд як комплексну систему інформатизації архіву, кінцевим інформаційним продуктом якого є «Міжархівний пошуковий портал», що є консолідованим інформаційним ресурсом приєднаних архівних установ, чий електронні інформаційні ресурси доступні для користувачів онлайн «24/7» у вигляді науково-довідкового апарату та інформації, представленої на оприлюднених цифрових копіях архівних документів (див. Рис. 2). На зображенні така інтеграція ресурсів представлена на прикладі трьох державних архівів України.

Рис. 2 – Інтеграція інформаційних ресурсів
(на прикладі ДАПО, ДАЛО, ЦДІАК)

Створено автором

Порталу як публічному інформаційно-пошуковому сервісу, спрямованому на забезпечення доступу до архівних інформаційних ресурсів, притаманні такі ознаки, як:

- 1) передусім є «точкою» доступу до інформації та має засоби її пошуку;
- 2) містить технологічні засоби фіксування, зберігання та представлення інформації;
- 3) презентує інформацію з декількох джерел;
- 4) надає послуги з онлайн-сервісу.

Упровадження ПК ARCHIUM у Державному архіві Полтавської області є реалізацією передового досвіду трансформаційних процесів вітчизняної архівної галузі. Ця комплексна система інформатизації архіву, насамперед, реалізує доступність перед користувачем архівного довідкового апарату та представлених до нього цифрових копій зображень справ, що полегшує досліднику роботу з пошуку необхідної інформації.

Для самих архівістів це реалізація тенденції автоматизації робочих процесів щодо комплектування, обліку, збереження та руху архівних документів. У більш глобальних масштабах – це рух країни у напрямку євроінтеграції та створення Національного інформаційного фонду України.

РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЄДИНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ДОСТУПУ ДО АРХІВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

3.1. Поетапне впровадження ПК ARCHIUM у Державному архіві Полтавської області

Як уже зазначалося, для українських архівів в умовах сьогодення пріоритетним залишається вирішення завдань технологічної модернізації, без якої неможливе ефективне впровадження сучасних інформаційно-довідкових сервісів та нових форм роботи з документами. Для їхньої успішної реалізації використовуються всі наявні ресурси та підвищується інтенсивність робочих процесів. Безумовно, трансформаційні зміни часто видаються складними і вимагають від установи багатоаспектних поетапних дій. Але така діяльність є єдино правильною і необхідною. Розглянемо найважливіші етапи цієї тривалої роботи і коротко схарактеризуємо їх.

Оформлення необхідної документації. Первинним етапом упровадження зазначеного програмного комплексу був етап формування документації. Цьому етапу передував лист від директора компанії «Архівні інформаційні системи» про послуги, що їх надає зазначена компанія, характеристику та основні переваги ПК ARCHIUM. Далі відбулося підписання договору про співпрацю між Державним архівом та приватною компанією. Згодом державний архів відвідав директор компанії Кирило Віслобоков. Метою візиту була презентація програми, демонстрація її функцій та адміністративного модуля перед працівниками, яких обрали до робочої групи. Під час цього візиту працівники архіву мали змогу поставити уточнюючі питання та отримати уявлення про більшість аспектів роботи програмного комплексу, були проінструктовані щодо підготовчої роботи над матеріалами перед їх оприлюдненням на Порталі.

Упродовж тривалого часу було сформовано всю необхідну технічну документацію, а саме: договір з хостинг-провайдером щодо надання в оренду

місця в хмарному сховищі сервера, договір про надання послуг реєстрації домену.

Відтак, з метою впровадження програми ARCHIUM та організації робіт з наповнення Порталу цифровими копіями документів із архівних фондів державного архіву, директором було видано наказ від 25.10.2023 року № 21 про створення робочої групи. Згідно з наказом до складу робочої групи увійшли: заступник директора-начальник відділу науково-довідкового апарату (керівник робочої групи); начальник відділу зберігання та обліку документів (заступник керівника робочої групи); члени робочої групи: головний архівіст відділу зберігання та обліку документів, головний архівіст відділу організаційної та кадрової роботи, архівіст I категорії відділу науково-довідкового апарату, старший науковий співробітник відділу інформації та використання документів. Щодо технічної підтримки функціонування Порталу обов'язки було покладено на провідного інженера відділу бухгалтерського обліку та господарського забезпечення. Таке кадрове наповнення було зумовлено аналізом діяльності архіву, прогнозування потреби у необхідній кількості працівників та їхній спеціалізації, які здійснила директор архіву Валентина Гудим.

Варто наголосити, що у процесі відбору працівників враховувалися їхня професійна компетентність, уміння працювати в команді, здатність до швидкого навчання. Усі працівники впродовж короткого періоду пройшли необхідну підготовку, і згодом для кожного з них було сформовано технічні завдання щодо наповнення Порталу відповідним контентом.

Етап створення цифрового фонду користування. Важливим етапом, який визначає можливість використання ПК в установі, є наявність або створення електронного архіву копій документів. Цей процес реалізується задовго до прийняття рішення щодо приєднання до комплексної системи інформатизації архіву та коригується під час її впровадження.

Відомо, що перебіг створення копій архівних документів має свою послідовність. Спочатку зберігач фондів видає відповідні архівні документи

зі сховища для оцифрування, здійснює відповідні відмітки у «Книзі видавання справ із архівосховища у робочі приміщення співробітникам установи» та перевірку справи на відповідність шифрів і заголовка на обкладинці заголовка в описі. Відповідальний співробітник з оцифрування розписується у журналі, засвідчивши факт отримання справи. Далі, за необхідності, працівник розшиває справу, якщо інформація на аркушах є невидимою через відсутність полів, що спричинить зшивання аркушів у справу із захопленням текстової частини документів. Приступає до оцифрування, здійснює перевірку оцифрованого та вносить інформацію про цифрову копію справи до таблиці «Замовлення на виготовлення фонду користування з цифровим носієм». Справа передається реставраторам для зшивання, а її цифрова копія направляється до головного архівіста відділу зберігання та обліку документів для перенесення її на сервер державного архіву та здійснення запису до «Книги обліку надходжень фонду користування з цифровим носієм». Попередньо головний архівіст здійснює вибірккову перевірку цифрових копій.

Етап підготовки науково-довідкового апарату. Насамперед для наповнення науково-довідкового апарату Порталу описи фондів повинні бути створені в електронних форматах, наприклад, у програмах Microsoft Word, Microsoft Excel чи Google Docs. Водночас у таблиці створюються стовпці за такими назвами щодо справи: номер, заголовок, крайнідати, кількість аркушів, примітка. Текст назви фонду, опису чи справи, якщо в оригіналі він створений іншою мовою, можна перекладати автоматизовано у текстовому онлайн-процесорі Google Docs, застосовуючи формули для перекладу. Також необхідно здійснювати перевірку перекладу, звернувши увагу на власні назви, термінологію тощо.

У процесі конвертації бази даних (довідкового апарату) в ресурс, адміністратор має можливість надати статус цій інформації за такими категоріями, як: секретні (є в адміністративній непублічній частині та не

відображаються користувачеві), оцифровані та неоцифровані, мікрофільмовані. Це відбувається на рівні анотації описів.

Наповнення контентом вимагає формування тематичного опису в межах справи з метою уникнення помилок у разі некоректного формулювання на сканкопіях. Для цього передбачається створення показників до внутрішнього змісту документа: іменного, географічного, предметного. Так інтерактивні показники можуть ідентифікуватися на вебсторінці справи, вони є кроспосиланням, натиснувши на які, можна здійснити перехід на іншу вебсторінку Порталу. Подібна позиція показника є на рівні справ та сканкопій документів. Процес створення таблиць із показниками тотожний до створення таблиць описів фондів. Для адміністратора є пакетне та пофайлове завантаження текстових файлів. Під час завантаження вміст файлів оптимізується у панелі адміністратора. Загалом етап передбачає створення або переведення описів у необхідні формати.

Відбір фондів для оприлюднення. На зберіганні ДАПО станом на 2023 рік міститься 6885 фондів та 1,3 млн. одиниць зберігання. Відбір фондів для оприлюднення цифрових копій їх документів на Порталі відбувався за такими значущими критеріями:

1.Передусім фонд не повинен підпадати під обмеження Закону України «Про авторське право і суміжні права», за яким: «авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті», «строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено», «авторське право на твори померлих реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації», «авторське право на твір, вперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 70 років від дати його правомірного опублікування» [2].

2. По-друге, фонд не повинен підпадати під обмеження Закону України «Про захист персональних даних», згідно з яким на 75 років від дати створення обмежується доступ до документів що містять персональні дані.

3. По-третє, фонд має нести історико-культурну цінність для суспільства.

4. Також обирали фонди, що мають критерій найбільшої затребуваності. Це, передусім, дозволяє знизити вплив на фізичний стан документів (наприклад: документи генеалогічного характеру, посімейно-майнового обліку, а також різноманітні особові справи, послужні списки, списки учасників релігійних спільнот, фільтраційні й архівно-слідчі справи тощо).

5. Безумовно, що першочергового оцифрування потребують фонди, які піддаються незворотному впливові часу та мають згасаючий текст. Такі документи містять цінну інформацію, яку потрібно передати наступним поколінням. Але працювати з них необхідно вкрай обережно.

6. Обиралися також фонди, які не були опубліковані на вебсайті партнерської компанії Family Search International, з метою забезпечення унікальності контенту.

Навчання відповідальних працівників процесам адміністрування сторінки. Перед безпосереднім наповненням Порталу контентом здійснювався процес навчання для співробітників, які проводили самі розробники ПК. Відбулися онлайнві консультації, аналіз покрокових інструкцій щодо попередньої оптимізації файлів (конвертації та стиснення), поради щодо пакетного завантаження довідкового апарату та цифрових зображень, створення адміністраторів та надання їм доступу до сторінки, робота з користувачами з метою присвоїти їм визначені права.

Наповнення сторінки контентом. Перший етап наповнення здійснювався визначеним працівником відділу зберігання та обліку документів. Для цього у працівника мали бути підготовлені всі необхідні матеріали для завантаження: архівовані (стисненні) без втрати якості описи справ та папки з цифровими копіями документів. Далі працівник здійснював авторизований вхід на сторінку локального ресурсу, обирав відповідні рубрики для завантаження, проводив завантаження та надавав статус цим

файлам (завантажено й опубліковано, завантажено й приховано). Відомо, що передпрезентаційне наповнення сторінки контентом здійснюється у тестовому її режимі, коли ще не надано публічний доступ користувачам та не додано локальний ресурс до списку архівів на Порталі.

Публічна презентація впровадження ПК. Публічне оголошення про впровадження в державному архіві комплексної системи інформатизації вимагає певної організації та присутності причетних і відповідальних осіб. Відтак, 19 грудня 2023 року у приміщенні Полтавської обласної військової адміністрації відбулася презентація онлайн-проєкту «Єдине вікно доступу до цифрових ресурсів українських архівів» («Міжархівний пошуковий портал»), створеного на платформі ARCHIUM.

У заході взяли участь голова Державної архівної служби України Анатолій Хромов, заступник начальника обласної адміністрації Антон Чубенко, заступник начальника обласної військової адміністрації з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Володимир Когут, розробник спеціального програмного забезпечення ARCHIUM – директор ПП «Архівні інформаційні системи» Кирило Віслобоков, науковці, архівісти області, представники засобів масової інформації.

Зазначимо, що станом на кінець 2023 року на сторінці локального ресурсу ДАПО «Міжархівного пошукового порталу» було розміщено: 6950 назв фондів; 61404 цифрових зображень документів (файлів) до 1216 справ 16-ти фондів. Серед цих фондів наведемо деякі: р-2020 « Кущовий народний суд Полтавського міського району, м. Полтава з 1932 року – м. Полтава Харківської області»; р-2361 «Скибинцівська сільська управа (сільуправа), с. Скибинці Чорнухинського району Потавського гебіту (період нациської окупації Полтавської області)»; р-2396 «Будинкове управління № 21, м. Полтава Полтавського гебіту (період нациської окупації Полтавської області)»; р-2442 «В'язівська сільська управа (сільуправа), с. В'язівок Лубенського району Лубенського гебіту (період нациської окупації Полтавської області)»; р-2640 «Мелехівська сільська управа (сільуправа),

с. Мелехи Чорнухинського району Лохвицького гебіту (період нациської окупації Полтавської області)»; р-2654 «Комишнянська районна управа (райуправа), с. Комишня Комишнянського району Миргородського повіту (період нациської окупації Полтавської області)» та інші.

Систематичне наповнення Порталу буде продовжуватися впродовж певного періоду.

Отже, етапи впровадження програмного комплексу інформатизації архіву мають логічну послідовність, хоча деякі з них можуть відбуватися паралельно (оцифрування, удосконалення описів). Та все ж шлях документа від видачі зберігачем фондів для оцифрування до надання завантаженим файлам статусу «завантажено й опубліковано» є поступальним і відповідає описаним етапам.

Прикметно, що на початкових етапах керівнику важливо здійснити відбір професійних кадрів для створення ефективної робочої групи. Відповідно для деяких працівників це може стати новим викликом у роботі та створити додаткове навантаження.

Відповідно до зазначених етапів керівник ще неприєданого архіву має змогу скласти попередній план використання ПК, спрогнозувати власні дії та оцінити матеріально-технічні ресурси власної установи.

3.2. Ефективне вирішення викликів у процесі адміністрування програмного комплексу ARHIUM

Модернізація архівної галузі, яка є невідворотним процесом на фоні інформатизації та автоматизації більшості сфер суспільного життя, неминуче може викликати певні труднощі та ставити нові нагальні завдання перед архівістами. Саме тоді, коли більшість аспектів автоматизації є ще не уніфікованими, законодавча база не встигає за процесами інтеграції, а матеріальна, зі свого боку потребує вливання значних фінансових ресурсів, ентузіасти архівної справи сміливо крокують на зустріч викликам,

забезпечуючи впровадження інновацій та зреалізовуючи передовий досвід різних країн щодо інформатизації галузі. З огляду на практику, за періодом застосування та наповнення зведених інформаційних ресурсів настане етап їх удосконалення та приведення у відповідність до нових вимог часу. Варто зазначити, що процес удосконалення інформаційних систем є постійним.

Проаналізувавши переваги використання програмного комплексу ARNIUM в діяльності архівної установи, розглянемо загальні проблемні аспекти, із якими можуть зіштовхуватися спеціалісти, що працюють на забезпечення та розвиток вітчизняної архівної галузі.

На нашу думку, однією з перших слід зазначити проблему недостатнього планового фінансування для прогресивного розвитку та безперебійного впровадження нових ІКТ. Невирішеність цього питання здебільшого тягне за собою й інші виклики. Шляхи вирішення проблеми залежать від багатьох факторів. Насамперед, важливо донести до владних структур, які відповідають за прийняття та розподіл бюджетних коштів, необхідність і важливість фінансування інформатизації архівної галузі, оскільки саме відсутність належних коштів не дозволяє здійснювати оцифрування архівних документів на високому рівні.

Ще одна серйозна проблема – це забезпечення архівів оцифрувальними апаратами. Здебільшого це відбувається стихійно, переважно завдяки ініціативі прогресивних керівників. Апаратура переважно постачається за рахунок різних джерел: благодійна допомога від закордонних організацій, тендерне та бюджетне фінансування тощо. Обладнання має різний рівень за технічними можливостями, що, безсумнівно, впливає на вирішення завдань щодо оцифрування документів.

Оскільки ми живемо в період швидкозмінних технологій, то нагальною вимогою сьогодні є підтримка сучасних форматів цифрових продуктів та їх інтегрованого виробництва різними інституціями для подальшої інтеграції в систему національних електронних інформаційних ресурсів. Із метою унормування діяльності обласних, районних та міських архівних установ

щодо переведення документів Національного архівного фонду в цифрову форму виникає необхідність розроблення і затвердження єдиних правил оцифрування (тобто, уведення в дію єдиних технічних вимог до процесу оцифрування) відповідно до євроінтеграційних тенденцій. Це сприятиме уніфікації форматів даних та технічних параметрів (зокрема, роздільність зображення, колір та його глибина) оцифрованих копій документів НАФ залежно від їх фізичного стану та технічних характеристик оригіналів. Для ефективного розпорядження ресурсами, які б могли бути використані у вирішенні питання, можна порадишити Укрдержархів у вигляді анкетування зібрати дані технічних характеристик вже наявних пристроїв для оцифрування в архівних установах країни та на основі цього вивести оптимальні уніфіковані технічні стандарти.

Одним із глобальних трендів діджиталізації є питання розпізнавання тексту цифрової копії документа. Практичним рішенням для цього є використання спеціальних програм оптичного розпізнавання кодових знаків (символів), які перетворюють оцифровані документи у форматах TIFF і PDF у текст, що підлягає редагуванню.

Характер інтенсивного розвитку цифрових ресурсів вимагає масштабності охоплення установ області щодо дотримання однакових темпів розвитку архівної справи. Це передбачає цілеспрямовану роботу спеціальних структурних відділів центрального органу виконавчої влади, обласного чи місцевого рівнів, яка сприятиме більш децентралізованому наповненню «Міжархівного пошукового порталу», що уможливить доєднання численних локальних ресурсів.

Відкритість діджиталізації документів робить архівну систему вразливою до різноманітних загроз: кіберзлочинності, поширення неправдивої інформації, спеціальних інформаційних операцій та маніпулювання свідомістю громадян. Тому обов'язковою підсистемою сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем є захист інформації. Варто наголосити, що запобіганню втрати інформаційного ресурсу можливо

досягти шляхом організації резервного копіювання на надійні носії та зберігання всіх файлів на серверах, упровадження технологій захисту інформації в інформаційних системах. Для забезпечення збереженості та автентичності використовуються різноманітні методи збереження. Однак слід пам'ятати, що деякі методи ігнорують технічне старіння не тільки апаратного, а й програмного забезпечення. Для довгострокового захисту цифрових даних метод повинен бути активним, систематичним та плановим, складатися і з заходів, що виконуються протягом усього життєвого циклу цифрового об'єкта з метою забезпечення довговічності інформаційного вмісту.

Також необхідно підкреслити, що співробітники теж несуть відповідальність за захист інформації. Безумовно, що організація збереження цифрових документів відрізняється від правил збереження аналогових документів, оскільки установи працюють в умовах одночасного використання документів, що знаходяться на традиційних носіях та у цифровому форматі. Тому «технології збереження цифрових документів, звичайно, вимагають фінансів, але вони неспівставні з ціною втрати цих матеріалів для суспільства у випадку, якщо такі системи не будуть створені» [31, с. 13].

Є ще одна важлива проблема. І нині, і в перспективі архівісти можуть мати справу з низькою залученістю користувачів до електронного цифрового ресурсу, який покликаний не лише надавати доступ до різних відомостей, але й оптимізувати витрату засобів на їх здобуття. Передусім, додаткові активні засоби залучення до Порталу доцільно використовувати у разі досягнення значних обсягів публікацій оцифрованих документів та даних науково-довідкового апарату, які з високим відсотком ймовірності задовольняють запити користувачів на ці види інформації. Загалом усе це сприятиме формуванню позитивного іміджу архівної галузі країни. На нашу думку, використовувати додаткові технології, що інформуватимуть користувача та перенаправлятимуть його на «Міжархівний пошуковий портал», буде

доречним на таких інформаційних Інтернет-ресурсах, як: вебсайти Державної архівної служби України, державних архівів, державних обласних військових адміністрацій (структурними підрозділами яких є державні архіви), ЦДАЕА, УНДІАСД, сторінки відповідних установ у соцмережах, зокрема у Facebook.

Прогнозуючи деяке несприйняття користувачами новацій, що зумовлюється особливостями психіки людини, варто вдатися до соціального доказу. Користувачам легше практикувати нові способи отримання архівної інформації, коли вони мають змогу побачити чийсь попередній успішний досвід. Для цього на вебресурсі варто розмістити декілька сценаріїв розвитку реального практичного користування Порталом із різних користувацьких причин. Крім того, варіантом для ознайомлення може бути відеоурок чи відеоогляд Порталу, прокоментований компетентною особою.

Також для сприяння ефективній комунікації між користувачем та установою щодо користування Порталом радимо інтенсифікувати засоби зворотнього зв'язку. Це може бути зrealізовано за рахунок розширення комунікаційних можливостей Порталу, зокрема, шляхом застосування такого елемента інтерфейсу, як Pop-up – спливаючого вікна, яке з'являється під час відвідування сайту. Зазвичай, ця технологія використовується маркетологами для лідогенерації (процесу пошуку та залучення потенційних клієнтів), реклами послуг та продуктів компанії, та, водночас, є й ефективним способом залучення уваги споживачів. Крім того, деякі сервіси дають можливість обирати «розумні» технології Pop-up, які відображаються за певними сценаріями. Спливаюче вікно може стати доречним та функційним доповненням, яке у потрібний момент допоможе відвідувачу отримати підказку, виконати необхідну дію та залишити відгук про досвід відвідування Порталу.

Однією з додаткових комунікаційних можливостей технології Pop-up є пропозиція користувачу здійснити підписку на розсилку цікавої для нього інформації. Формою такої підписки буде залишена користувачем персональна електронна адреса, куди будуть надходити повідомлення від

установи. За допомогою e-mail-розсилки можна повідомляти користувачів про нові опубліковані на Порталі фонди, описи, справи. Для цього ще до здійснення користувачем підписки, варто поінформувати про її частоту, вказавши у який саме день тижня вона зазвичай відбувається. Рекомендується також надати приклад одного з попередніх листів для ознайомлення, щоб користувач мав уявлення про очікувану інформацію та форму її подачі [43].

Для пошуків користувачів локального ресурсу в режимі реального часу, варто звернутися до онлайн-консультанта. Це програмне забезпечення дає змогу миттєво відповідати на запитання відвідувачів. Використання такого онлайн-чатув вимагає запровадження правил його роботи, що регламентуватимуть робочі години, час очікування на відповідь тощо. Такі програми для онлайн-консультантів, як наприклад SendPulse, застосовують автоматизовані повідомлення, що значно пришвидшує надання відповіді без втручання співробітника служби підтримки. У разі більшої доцільності розгорнутих та деталізованих консультацій варто використовувати програми, що передбачають персоналізовані дії відповідальних працівників. Наприклад, у програмі Live Chat користувач може надіслати повідомлення, не чекаючи на відповідь працівника, і, щойно той побачить повідомлення, зможе відповісти на запит навіть після того, як користувач залишить Портал, адже відповідь надійде на E-mail, який користувач зазначив під час відправки повідомлення. Далі, перейшовши за посиланням, діалог знову продовжиться в реальному часі чату програми Live Chat на локальному ресурсі архіву «Міжархівного пошукового порталу» [42]. Для ведення подібних чатів існують спеціальні рекомендації. Виокремимо найважливіші з-поміж них:

- уникати використання спеціальної вузьковживаної незрозумілої термінології чи аббревіатур;
- бажано використовувати чіткі питання або твердження;
- намагатися не вживати багатозначності слів, особистих оцінних тверджень;

- уникати зайвої інформації, забезпечити у такий спосіб максимальну інформативність діалогу дотримуючись лаконічності формулювань;
- допомогти вирішити порушене питання, яке підняв користувач, зосередившись на ньому.

Варто наголосити, що запровадження такого чату реалізує вебдоступність онлайн-ресурсу для людей з вадами слуху.

Подібні засоби залучення та утримання користувачів на Порталі у сукупності з PR-технологіями можуть скласти кампанію з популяризації конкретного інформаційного Інтернет-ресурсу, а популяризацію платформи для цільової аудиторії забезпечить комплекс таких заходів, як: використання технологій SMM, участь у телепередачах, виступи на публічних лекціях, публікації у ЗМІ та інше.

Безумовно, що все це вимагає від установи наявності відповідних кваліфікованих кадрів, тож мова може йти про запровадження нових посад, таких як, наприклад, онлайн-консультант, SMM-спеціаліст, PR-менеджер тощо. Відтак постають проблеми додаткового навантаження на працівників, кадрового забезпечення, належного рівня кваліфікації співробітників установи. Для їх вирішення, на нашу думку, варто: змінити державну політику щодо оплати праці спеціалістам, фаховий рівень яких дозволяє справлятися з викликами упровадження нових ІКТ; залучати спеціалістів з інших галузей; забезпечувати організацію додаткового стажування та навчання працівників.

Згадавши про кадрові питання, варто зазначити й такий чинник, як людський фактор. Адже непродуманість, непослідовність і поспіх збільшують витрати і можуть спричинити зниження якості результату.

Також необхідно звернути увагу на розширення послуг, які можуть надавати архівні установи. Так, відомо, що нині з-поміж послуг, які можна отримати в Державному архіві Полтавської області, варто назвати такі: 1) «видавання довідок фактографічної, генеалогічної, біографічної, історичної, майнової та соціально-правової тематики; 2) надання документів

для опрацювання у читальних залах; 3) проведення консультацій щодо проблем організації архівних відділів на підприємствах; 4) науково-технічне опрацювання документів» [56, с. 78].

Новими викликами, що можуть постати перед архівістами у майбутньому, є:

- впровадження платних послуг в особистому кабінеті;
- розширення послуг, наприклад, замовлення виготовлення копій архівного документа, для чого необхідно розробити відповідні бланки заяв (подібне запровадження потребуватиме внесення змін до нормативної бази);
- з'єднання адміністративного модуля з системою електронного діловодства, де до заяви користувача буде автоматично присвоєновхідний номер, та нанесено резолюцію для виконавця.

Стосовно соціально-правового запиту громадян матиме змогу поставити електронний підпис на заяві. У відповідь архів надішле довідку, засвідчену кваліфікованим електронним підписом.

Подібні трансформації сприятимуть зменшенню паперового документообігу, забезпечать підвищення якості та доступності архівних послуг та прискорить їх надання, уніфікують усі відповідні процеси.

Безумовно, що архіви зараз накопичують досвід використання ПК ARCHIUM і щодо цього виникає низка невирішених дотепер питань нормативної бази. З-поміж них варто назвати такі, як:

- використання електронного кабінету користувача, що його не внесено до жодного нормативно-правового акта, який регулює роботу архівів, відповідно до питання персональних даних;
- бланк онлайн-заяви на видачу справи до читальних залів, який не регламентовано правилами роботи читальних залів.

Відтак вагомим викликом для модернізації архівної галузі лишається удосконалення законодавчої бази, що унормує трансформаційні процеси та

дозволить архівам повною мірою використовувати можливості запроваджених новітніх технологій.

Крім того, залишаються відкритими такі питання:

- правова невизначеність статусу архівних електронних ресурсів як об'єкта архівного зберігання;
- відсутність уніфікованого підходу щодо критеріїв відбору архівних електронних ресурсів;
- врегулювання доступу до державних ресурсів;
- необхідність «приведення національних ресурсів до єдиних державних стандартів на базі новітніх ІТ, міжнародних стандартів, уніфікованих систем класифікації і кодування інформації» [3].

Недосконалим також лишається правовий механізм державного управління цифровим фондом НАФ. Можна запропонувати такі способи вирішення:

- забезпечити розроблення та прийняття «Інформаційного кодексу України», внести зміни до актів щодо Національної програми інформатизації;
- розробити і прийняти нову сучасну редакцію Закону «Про національний архівний фонд»;
- виробити базові норми, правила і регламенти створення, впровадження, модернізації та експлуатації інформаційних ресурсів, інформаційних, інформаційно-аналітичних, інформаційно-телекомунікаційних систем;
- з урахуванням зарубіжного досвіду розробити та прийняти «Концепцію цифровізації архівної справи», комплексних програмних і поточних документів, які мають базуватися на узгоджених концептуальних підходах стосовно змісту цифрових трансформацій в архівній сфері, на єдиній нормативно-правовій базі

та відповідати вимогам онлайн взаємодії з глобальними інформаційними системами;

- удосконалити та впровадити «систему національних стандартів України з урахуванням вимог міжнародної стандартизації в сфері управління документацією, інформаційних технологій в архівних процесах, навчання персоналу»;
- забезпечити «пріоритетний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій для формування сучасної інформаційної інфраструктури архівних установ» [31, с. 14-15].

Отже, підсумовуючи все вище викладене, багатоаспектний процес упровадження ПК ARCHIUM як засобу інформатизації та розвитку архіву пов'язуємо з вирішенням таких викликів: виділення значного фінансування, що покращить матеріально-технічну базу архівної установи та забезпечить упровадження уніфікованого програмного продукту; повне укомплектування штату кваліфікованими працівниками та спеціалістами з інших галузей, що сприятиме створенню відділів з інформаційної трансформації, здійсненню ефективної комунікації з користувачами; удосконалення законодавчої бази та приведення її до європейських норм.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження зроблено такі висновки.

1. У науковій розвідці було досліджено й систематизовано європейський та вітчизняний досвід інтеграції електронних інформаційних ресурсів архівів.

Було з'ясовано, що європейські країни мають позитивний досвід законодавчого та практичного впровадження проєктів із консолідації ЕІР установ пам'яті. Для цього на міждержавних рівнях у багатьох європейських країнах створювалися союзи та організації, діяльність яких спрямована на збереження культурної спадщини, забезпечення умов якісного та швидкого доступу до неї та розробки відповідних правових механізмів, здійснення фінансування узгоджених проєктів.

Значні напрацювання у цій галузі належать ЮНЕСКО, що у 1992 р. започаткувала міжнародну ініціативу «Пам'ять світу», яка стала поштовхом до консолідації цифрових ресурсів. Відтак, перед суспільством постали віртуальні інформаційні системи. Зокрема, в архівній галузі найбільшим є «Архівний портал Європи», що вміщує в межах єдиного проєкту колекції архівних документів з історії Європейських держав.

Україна теж встигла напрацювати відповідний досвід та зреалізувала проєкти: Е-Архів Михайла Грушевського, Електронний архів української періодики Libragia, Електронний архів Українського визвольного руху, Електронна бібліотека «Україніка», Портал Шевченка, «Міжархівний пошуковий портал» та інші.

Таке впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій є вимогою часу, спрямоване на інформаційне задоволення потреб користувачів, збереження культурно-історичної пам'яті, відображає рівень економічного розвитку країни та впливає на нього. Відтак, архівна галузь знаходиться у процесі зміни парадигми своїх завдань від процесу збереження та використання документів НАФ до забезпечення всебічного доступу до власних архівних інформаційних ресурсів. Дотепер архіви здійснювали та

продовжують здійснювати оцифрування справ та укладання науково-довідкового апарату в нових форматах, що загалом сформувало цифровий фонд користування документами НАФ. Наявність цих накопичених електронних інформаційних ресурсів зумовило пошук шляхів їх оприлюднення, що могло б задовольнити користувачів у зручний для них спосіб.

Нині Державна архівна служба України у співпраці з приватною компанією «Архівні інформаційні системи» розпочала модернізацію галузі шляхом упровадження програмного продукту, що консолідував ЕІР установ у єдиний електронний архівний ресурс.

2. Наше дослідження проводилося на базі Державного архіву Полтавської області.

У процесі написання роботи було детально проаналізовано наявну нормативно-правову, матеріально-технічну, кадрову та методичну базу установи з погляду готовності ДАПО до впровадження сучасних програмних продуктів.

Виявлено, що матеріально-технічна база установи залежить від державного, грантового фінансування та підтримки міжнародних партнерів (ALIPH Foundation, Bundesarchiv, FamilySearchInternational та інші).

Методичне забезпечення виконується на належному рівні з наданням детальних інструкцій та обговоренням проблемних питань.

Установлено також безпосередній зв'язок між ефективністю впровадження нових ІКТ із наявністю кваліфікованих спеціалістів, що усвідомлюють вагу трансформацій для майбутнього галузі.

3. Відомо, що у 2023 році в діяльність Державного архіву Полтавської області було впроваджено програмний комплекс ARCHIUM. Прикметно, що головну архівну установу нашого регіону було обрано для проведення цього пілотного проекту.

Варто наголосити, що програмний комплекс ARCHIUM є надзвичайно важливим для створення єдиного інформаційного простору архіву та формування цифрового контенту документальної спадщини.

Під час участі у практичних процесах впровадження ПК на переважній більшості рівнів, було визначено етапи цієї роботи.

З'ясовано, що співробітниками державного архіву було виконано значний обсяг роботи, який торкнувся різних рівнів архіву. Було задіяно багато співробітників: від керівництва установи до фахівців різних підрозділів. Було здійснено підготовку необхідної документації, проведено роботу щодо створення цифрового фонду користування та вдосконалення довідкового апарату, відібрано фонди для оприлюднення на Порталі, підготовлено працівників, які пройшли навчання щодо процесів адміністрування сторінок Порталу та наповнення їх контентом. Крім того, було проведено публічну презентацію проведеної роботи.

Також у кваліфікаційні роботі було детально проаналізовано технічні характеристики програмного продукту ARCHIUM, визначено його переваги, з-поміж яких слід виокремити такі:

- 1) Оперативний та безкоштовний доступ до довідкового апарату та цифрових копій архівних документів установ, які інтегрують власні електронні інформаційні ресурси до «Міжархівного пошукового порталу».
- 2) Розширене використання технологічних можливостей інформаційно-пошукової системи.
- 3) Автоматизація виробничих процесів, пов'язаних з наданням архівної документної інформації, її обліком та збереженням.
- 4) Уможливлення адміністративній частині ПК виконувати управління контентом.

Загалом, використання програмного продукту ARCHIUM стане новим ефективним кроком в інформатизації архівної галузі України. Також реалізація цієї програми матиме неоціненне значення у створенні єдиного

дистанційного доступу до документів Національного архівного фонду, у якому зібрано надбання українського народу, які є невід'ємним складником вітчизняної і світової історико-культурної спадщини.

4. Після детального аналізу досвіду впровадження ПП ARCHIUM у низці провідних архівних установ України (Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки, Центральний державний архів-музей літератури і мистецтв України, Центральний державний архів вищих органів влади управління України, Центральний державний історичний архів України (м. Київ), Державний архів Львівської області, Державний архів Полтавської області) було розроблено рекомендації, які, на нашу думку, матимуть практичне значення з метою більш ефективного вирішення викликів, що постають під час інформатизації архіву ПП ARCHIUM.

Насамперед варто наголосити, що для дієвої роботи щодо приєднання до «Міжархівного пошукового порталу», його результативного просування, адміністрування, захисту інформації, масштабованості та перспектив розвитку надзвичайно важливим є правове унормування впровадження електронних послуг у напрямку спрощення проведення цих процедур. Для комплексного вирішення законодавчих прогалин рекомендовано розробити та прийняти «Концепцію цифровізації архівної справи», що має врегулювати зміст цифрових трансформацій в архівній сфері та сприяти підписанню документів, що утворили б єдину нормативно-правову базу.

Загальнодержавним є питання збільшення фінансування для проведення інформатизації архівної галузі.

Важливою проблемою є також забезпечення архівних установ новітніми обладнанням, що значно полегшить процедури оцифрування документних матеріалів із метою їхнього збереження для нащадків.

З огляду на воєнні дії на території України і використання різних форм інформаційної війни, посилення кіберзлочинності актуальною є проблема захисту документів. Вирішення цього питання теж пов'язано з фінансуванням галузі.

Трансформації в діяльності архівів вимагають наявності висококваліфікованих кадрів, здатних до постійного навчання. Крім того, впровадження інформаційних технологій уможлиблює уведення до штатного розпису архівних установ нових посад, до прикладу: SMM-спеціаліст, PR-менеджера, онлайн-консультанта та ін.

Бажано також змінити державну політику щодо оплати праці архівних працівників, значно збільшивши посадові оклади.

Щодо перспектив проведення подальших досліджень в окресленій тематиці вбачаємо здійснення порівняльного аналізу характеру наповнення Порталу різними державними архівами та розробку плану його інтеграції як вебресурсу до консолідуючих міжнаціональних порталів Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення: 12.09.2023).
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> (дата звернення: 12.09.2023).
3. Про затвердження концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 05.05.2003р. №259-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.09.2023).
4. Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів: Постанова Каб. Міністрів України від 17.03.2004 № 326: станом на 1 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.09.2023).
5. Положення про Державний архів Полтавської області. Полтавська обласна військова адміністрація. URL: <https://poda.gov.ua/documents/138383> (дата звернення: 17.09.2023).
6. Пріоритети Державної архівної служби України на 2023 рік . *Державна архівна служба України*. URL: <https://archives.gov.ua> (дата звернення: 17.09.2023).
7. Державна архівна служба вперше розробила програму оцифрування архівних інформаційних ресурсів на середньостроковий період. *Державна архівна служба України*. URL: <https://archives.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2023).

8. Державна архівна служба України приєдналася до проекту Архівний портал Європи. *Державна архівна служба України*
URL: <https://archives.gov.ua/en/2020/10/15/the-state-archival-service-of-ukraine-has-joined-the-archives-portal-of-europe-project/> (дата звернення: 01.11.2023).
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ Перун, 2005. 1728 с.
10. Державна архівна служба України презентує комплексний електронний ресурс «Archium / Архіум»: анонс. *Історична правда*.
URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2020/01/29/156949/> (дата звернення: 05.11.2023).
11. Баркова О., Кульчицький І. Європейський та Український досвід використання цифрових технологій у сфері культури. Аналітичний огляд та пропозиції на основі матеріалів дискусійного форуму «Синергія мистецтва, культури та технологій як джерело креативності та інновацій, м. Львів, 14 червня 2019 р. 37с. URL: <https://drive.google.com/file/> (дата звернення: 08.10.2023).
12. Бездрабко В.В. Зарубіжний досвід архівації електронних документів: е-пошта та витіки. *Сумська старовина*. 2018. № 52. С. 80-89.
13. Бібліографічний опис електронних ресурсів: Методичні рекомендації / уклад. Д. В. Ткаченко, О. О. Цокало. Миколаїв: МДАУ, 2011. 78с.
14. Божук Л.В. Інформаційні ресурси і сервіси інтернет в роботі архівів України. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 08.10.2023).
15. Божук Л. інформаційні ресурси і сервіси інтернет в роботі державних архівів України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2016. № 3. С. 14-18.
16. Божук Л., Клиніна Т. Національна історико-культурна спадщина: новітні засоби збереження та використання. *Інформація, комунікація, суспільство 2019*: матеріали VIII Міжнар. наук. конф., м. Львів, 16-18 травня 2019 р. Львів: Вид. Львівської політехніки, 2019. С. 162-164.

17. Бойко В.Ф., Сverdлик З.М. Досвід УНДІАСД у розробленні нормативно-методичних документів з обліку та зберігання електронних документів в архівних установах України. *Архівістика: теорія, методика, практика: матеріали другої Міжнар. наук.-практ. конф., м. Кам'янець-Подільський, 22-23 квітня 2021 р. Кам'янець-Подільський, 2021. С. 29-31.*
18. Боряк Г. До питання про стан і перспективи розвитку мережевих інформаційних ресурсів соціогуманітарних наук. *Спеціальні історичні дисципліни: питання, теорії та методики: збірник наукових праць. Київ, 2023. № 21. С 9-25.*
19. Василенко Д., Бутко Л. Пріоритетні напрями цифровізації архівної справи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 4. С. 32- 38.*
20. Вовк Н., Пелецишин А. Концепція створення онлайн-платформи для обміну міжнародним досвідом зі збереження бібліотечних та архівних фондів. *Вісник Книжкової палати, 2019. № 4. С. 38-42.*
21. Гавриш В.І. Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи. Тернопіль, 2017. 78 с.
22. Гаврілова Л.Г., Топольник Я.В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання. Т. 61. №.5. 2017. С. 1-14.*
23. Гомотюк О.Є. Спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у контексті викликів сьогодення. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі: матеріали другої Міжнар. наук. конф., м. Київ, 16-18 травня 2019 р. Київ, 2019. С. 112-114.*
24. Дубровіна Л., Ковальчук Г. Розвиток електронних інформаційних ресурсів рукописної та книжкової спадщини в Національній бібліотеці України імені І.В. Вернадського. *Бібліотечний вісник. 2016. № 1. С. 3-11.*
25. Довжик І. Інформатизація архівної справи та використання інформаційних ресурсів НАФ України. *Соціум. Документ. Комунікація.*

- Переяслав: Університет Григорія Сковороди в Переяславі, 2019. № 7. С.68-81.
26. Е-Архів Михайла Грушевського URL: <http://hrushevsky.nbuiv.gov.ua> (дата звернення: 12.11.2023).
27. Електронний архів Українського визвольного руху. URL: <https://avr.org.ua> (дата звернення: 08.12.2023).
28. Електронні ресурси. 29.09.2014. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <https://ube.nlu.org.ua/> (дата звернення: 08.10.2023).
29. Залеток Н., Чорноморець Є. Сучасний стан упровадження електронних послуг центральними та обласними державними архівними установами України. *Архіви України*. 2023. № 1 (334). С. 27-41.
30. Калакура Я., Палієнко М. Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. *Архіви України*. 2021. № 3 (328). С. 36-65.
31. Калакура Я. Архівний менеджмент в умовах електронного урядування. *Архіви України*. 2019. № 3. С. 18-57.
32. Кисельова А.А. Українські архівні ресурси в інтернеті. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2004. №9. С. 238-247.
33. Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10-15.
34. Коржик Н. Цифрові архіви України: стан, проблеми, перспективи. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 4. С. 35-39.
35. Колоскова Г.В. Ресурси мережі інтернет як елемент інформаційного обслуговування користувачів публічних бібліотек: анотація. *Конференції Національного університету «Острозька академія», Бібліотечна справа у сучасних інформаційно-комунікативних процесах: тенденції та перспективи*. URL: <https://conf.oa.edu.ua/index.php/libconf/libcon201703/rt/printerFriendly/13/> (дата звернення: 12.11.2023).

36. Котанюк Ю.С. Перспективи створення централізованого фонду коритування документами Національного архівного фонду. *Подільська старовина*. 2019. № 1(4). С. 134-136.
37. Кулікалова Є. Архівні інформаційні ресурси Франції: сучасні підходи в організації та використанні. *Архіви України*. 2022. № 2 (321). С. 133-145.
38. Левченко Л.Л., Попова Л.М. Ахомов А.В. Національні архівні інформаційні ресурси: правові засади реформування архівної справи. *Вісник ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка*. 2021. № 1 (93). С. 249-263.
39. Левчук О. Архівні електронні інформаційні ресурси як джерело історичної інформації. *Архіви України*. 2020. №4. С. 52-70.
40. Липак Г.І. Формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, архівів та музеїв територіальних громад: дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03. Київ, 2019. 234 с.
41. Маркетплейс vs Агрегатор: різниця бізнес-моделей. *IT-рішення для створення маркетплейсу Scallium*. URL: <https://ua.scallium.pro/marketplace-vs-agregator> (дата звернення: 05.12.2023).
42. Онлайн-консультант для сайту: поради з вибору та огляд кращих десяти програм у 2023 році. SendPulse Inc. URL: <https://sendpulse.ua/blog/live-chat-tools> (дата звернення: 10.12.2023).
43. Попап. *SendPulse Inc*. URL: <https://sendpulse.ua/support/glossary/pop-up> (дата звернення: 09.12.2023).
44. Портал Шевченка. URL <http://www.kobzar.ua/> (дата звернення: 12.10.2023).
45. Приходько Л.Ф. Збереження цифрової культурної спадщини – імператив XXI століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу). *Архіви України*. 2019. № 2 (319). С. 67-92.
46. Приходько Л. Культурна політика Комісії Європейського Союзу. *Архіви України*. 2020. № 3. С. 7-31.

47. Проектування інформаційних систем: Загальні питання теорії проектування ІС./ уклад. О. С. Коваленко, Л. М. Добровольська. Київ: КПП імені Ігоря Сікорського, 2020. 192 с.
48. Ракова С. Сайт-агрегатор і особливості його розробки. *Створення, розробка та просування сайтів Centum-D*. URL: <https://www.centum-d.com/sajt-agregator-i-osoblyvosti-jogo-rozrobky/> (дата звернення: 09.10.2023).
49. Україніка. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/> (дата звернення: 12.11.2023).
50. Рибачок О.М. Інтеграційні проекти бібліотечних та архівних ресурсів : європейські програми, українські здобутки. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів: збірник тез та доповідей Міжнар. наук. конф., м. Київ, 08 жовтня 2013 р. Київ, 2013. С. 54-55.*
51. Рибачок О.М. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини архівів, бібліотек, музеїв : етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.): дис. ... канд. іст. наук: 27.00.02. Київ, 2018. 242 с.
52. Радзівська О.Г. Інформаційна грамотність та цифрова нерівність: забезпечення дитини в сучасному інформаційному просторі. *Інформація і прово*. 2017. №1 (20). С. 92-013.
53. Романовський Р.В. Оцифрування архівних документів: досвід державних архівів Польщі. *Архіви України*. 2019. № 3 (320). С. 113-127.
54. Сенченко Н. Проблеми оцифрування культурної спадщини: досвід країн Балтії. *Вісник К9нижкової палати*. 2022. № 11. С. 41-47.
55. Хромов А. Портал «Архіви Європи» та репрезентація України в Європейському просторі оцифрованого культурного надбання. *Архіви України*. 2022. № 2 (323). С. 7-16.
56. Чередник Л., Панченко І. Упровадження новітніх інформаційних технологій у Державному архіві Полтавської Області. *Архіви України*. 2023. № 3 (336). С 74-86.

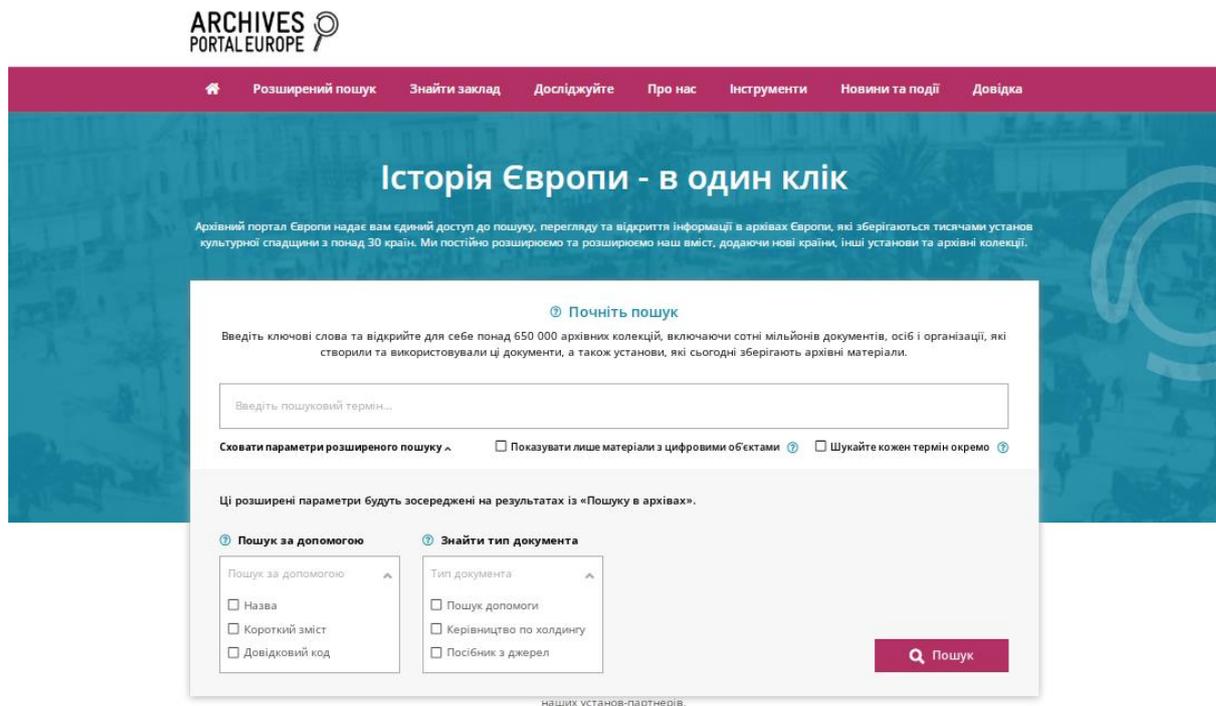
57. Чижова О., Резнік І. Крок до архіву майбутнього: про реалізацію грантового проекту «Комплексна система інформатизації ЦДАМЛМ України» за підтримки Українського культурного фонду. *Архіви України*. 2021. № 4 (329). С. 197-214.
58. About us. *Europeana pro*. URL: <https://pro.europeana.eu/about-us/mission> (дата звернення: 18.11.2023).
59. Archives Canada. URL: <https://archivescanada.ca/> (дата звернення: 12.11.2023).
60. Archives nationales. URL: <https://www.archives-nationales.culture.gouv.fr> (дата звернення: 18.11.2023).
61. Archives portal Europe URL: <https://www.archivesportaleurope.net/> (дата звернення: 18.11.2023).
62. Archivportal-d. URL: <https://www.archivportal-d.de/> (дата звернення: 12.11.2023).
63. Das Portal für Datenpartner. URL: <https://pro.deutsche-digitale-bibliothek.de/> (дата звернення: 18.11.2023).
64. Deutsche Digitale Bibliothek. URL: <http://www.deutsche-digitale-bibliothek.de> (дата звернення: 18.11.2023).
65. Deutsches zeitungportal. URL: <https://ccc.deutsche-digitale-bibliothek.de/> (дата звернення: 09.11.2023).
66. E-Paveldas. URL: www.epaveldas.lt (дата звернення: 09.11.2023).
67. Europeana. URL: <https://pro.europeana.eu> (дата звернення: 09.11.2023).
68. Libraria. URL: <https://libraria.ua/> (дата звернення: 04.12.2023).
69. Manuscriptorium. URL: <https://www.manuscriptorium.com/> (дата звернення: 12.11.2023).
70. Radukarsti. URL: <https://raduraksti.arhivi.lv/> (дата звернення: 13.11.2023).
71. Sammlungsgut aus kolonialen Kontexten. URL: <https://ccc.deutsche-digitale-bibliothek.de/> (дата звернення: 13.11.2023).
72. Tennessee Tech. URL: <https://www.tntech.edu/index.php> (дата звернення: 8.11.2023).

73. What is it. *Archivescanada.ca*. URL: <https://archivescanada.ca/our-portal/>
(дата звернення: 13.11.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Зображення вебсторінки «Архівного порталу Європи»

Зображення вебсторінки ДАПО на «Міжархівному пошуковому порталі»

Головна Путівник **Фонди** Показчики ▾ Контакти Особистий кабінет 🔍

▾ Загальний пошук... 🔍

Головна / Фонди

Путівник

Фонди радянського періоду
 Фонди дорадянського періоду
 Фонди періоду нацистської окупації
 Фонди колишнього партархіву
 Фонди періоду Незалежної України

Фонди

ф.16 Зіньківський повітовий
 земський суд, м. Зіньків Гадяцького
 полку, з 1781р. Чернігівського
 намісництва, з 1796р. Малоросійської
 губ., з 1802р. Полтавської губ.
 ф.76 Полтавський малоросійський
 совісний суд, м. Полтава
 Катеринославського намісництва, з

Фонди

За номером ↑ ▾

№	Назва	Дати	Кількість справ
13	Гадяцький повітовий суд, м. Гадяч Чернігівського намісництва, з 1791 р. Київського намісництва, з 1795 р. Чернігівського намісництва, з 1796 р. Малоросійської губ., з 1802 р. Полтавської губ.	1792-1792	1
16	Зіньківський повітовий земський суд, м. Зіньків Гадяцького полку, з 1781р. Чернігівського намісництва, з 1796р. Малоросійської губ., з 1802р. Полтавської губ.	1788-1800	3
21	Гадяцький нижній земський суд, м.Гадяч Чернігівського намісництва, з 1791р. Київського намісництва, з 1795р. Чернігівського намісництва, з 1796р. Малоросійської губ, з 1802р. Полтавської губ.	1798-1798	1
50	Полтавське волосне правління, м. Полтава Полтавської губ.	1913-1919	7
76	Полтавський малоросійський совісний суд, м. Полтава Катеринославського намісництва, з 1796 р.	1806-1808	2